

SVEUČILIŠTE U SPLITU

EKONOMSKI FAKULTET SPLIT

DIPLOMSKI RAD

**DETERMINANTE PROFITABILNOSTI
POSLOVANJA DRUŠTAVA ZA OSIGURANJE
NA PODRUČJU JUGOISTOČNE EUROPE**

Mentor:

Prof.dr.sc. Maja Pervan

Student:

Tina Ćuk Bešlić univ. bacc. oec.

Split, kolovoz 2017.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Problem i predmet istraživanja	1
1.2. Ciljevi istraživanja i istraživačke hipoteze.....	3
1.3. Metode istraživanja	7
1.4. Struktura diplomskog rada	8
2. OPĆENITO O OSIGURANJU	10
2.1. Pojam i funkcije osiguranja.....	10
2.2. Osnovni pojmovi u osiguranju.....	13
2.3. Klasifikacija osiguranja.....	15
3. STANJE NA TRŽIŠTU OSIGURANJA U PROMATRANIM ZEMLJAMA I PRETHODNA ISTRAŽIVANJA.....	17
3.1. Tržište osiguranja u Hrvatskoj.....	17
3.2. Tržište osiguranja u Bosni i Hercegovini	21
3.3. Tržište osiguranja u Srbiji.....	25
3.4. Tržište osiguranja u Crnoj Gori.....	28
3.5. Tržište osiguranja u Makedoniji	32
3.6. Prethodna istraživanja profitabilnosti društava za osiguranje.....	35
3.6.1. Prethodna istraživanja profitabilnosti društava za osiguranje u SAD-u i svijetu	35
3.6.2. Prethodna istraživanja profitabilnosti društava za osiguranje u Europi	36
3.6.3. Prethodna istraživanja profitabilnosti društava za osiguranje u Hrvatskoj	39
4. EMPIRIJSKA ANALIZA UTJECAJA RAZLIČITIH ČIMBENIKA NA PROFITABILNOST DRUŠTAVA ZA OSIGURANJE	41

4.1. Opis korištene statističke metodologije.....	41
4.2. Opis definiranog uzorka.....	43
4.3. Definiranje varijabli korištenih u modelu.....	44
4.3.1. Interne varijable	44
4.3.1.1. Rast potražnje za osiguranjem	44
4.3.1.2. Pokazatelj solventnosti.....	44
4.3.1.3. Udio premija osiguranja od automobilske odgovornosti u ukupnim premijama društva za osiguranje	45
4.3.1.4. Veličina društva za osiguranje	46
4.3.1.5. Koeficijent financijske stabilnosti	47
4.3.2. Eksterne varijable.....	47
4.3.2.1. Koncentracijski omjer	47
4.3.2.2. Kamatna stopa.....	48
4.3.2.3. Inflacija	49
4.3.2.4. Indeks percepcije korupcije.....	50
4.3.2.5. Indeks jednostavnosti poslovanja	50
4.4. Testiranje modela i analiza rezultata istraživanja	52
5. ZAKLJUČAK.....	60
LITERATURA	62
POPIS TABLICA, SLIKA I GRAFIKONA	67
SAŽETAK.....	69
SUMMARY	70

1. UVOD

1.1. Problem i predmet istraživanja

U životu se svakodnevno susrećemo s raznim situacijama. I dok na neke možemo utjecati, postoje i one koje su izvan naše kontrole djelovanja i one u svakom čovjeku izazivaju neizvjesnost i strah. Prometne nezgode, ozljede s ozbiljnim posljedicama na ljudsko zdravlje, požar, potres i drugi neugodni događaji koji utječu na pojedinca, njegovo zdravlje, obitelj, posao i imovinu su neizbježni i imaju određenu vjerojatnost događanja. Naravno da svaki od ovih događaja nisu podjednako vjerojatni i da se od nekih možemo donekle i zaštititi. Svaki pojedinac ocjenjuje u kojoj mjeri je izložen raznim rizicima u svakodnevnom životu i procjenjuje ima li manju ili veću odbojnost prema riziku. Stoga ljudi s većom odbojnosti prema riziku i željom da zaštite sebe, svoju obitelj i imovinu svoju sigurnost pronalaze u društvima za osiguranje.

Sami počeci društava za osiguranje sežu u davnu prošlost i od tada su se ista javljala u raznim oblicima. Ono što im je svima bilo zajedničko je da su nastala udruživanjem većeg broja ljudi i raspodjelom nastalog iznosa štete na sve njih. Upravo na ovaj način se došlo do oblika poslovanja društava za osiguranje kojeg danas poznajemo, odnosno društva za osiguranje prikupljaju sredstva od većeg broja osiguranika da bi se naknadno mogla pokriti šteta nastala osiguranim događajem.

Da bi društva za osiguranje preuzela rizik te pružila uslugu osiguranja, fizičke i pravne osobe plaćaju premiju osiguranja. Premija osiguranja se utvrđuje posebno kod sklapanja svakog ugovora o osiguranju, te osim cijene osiguranja rizika uključuje i troškove poslovanja koje ima društvo za osiguranje kao i zaradu. Društva za osiguranje su osnovana kao društva kapitala te je njihovim osnivačima u prvom planu tokom poslovanja društva ostvariti što veću zaradu, odnosno neto dobit nakon oporezivanja. I zbog toga jedan od razloga zašto je potrebno raditi analizu profitabilnosti poslovanja je da bi se vidjelo je li trenutno poslovanje društva za osiguranje ostvaruje ciljeve svojih vlasnika ili ne.

Kada se govori o profitabilnosti poslovanja tada se misli na uspoređivanje ostvarenog financijskog rezultata s investiranim novcem te je cilj maksimizacija ostvarenog financijskog rezultata. Dakle, želi se uz što manje investiranog novca ostvariti što bolji financijski rezultat.

Kako bi se napravila što kvalitetnija analiza profitabilnosti potrebno je koristiti pravovremene i kvalitetne informacije, a potrebni podaci se mogu pronaći u financijskim izvještajima.

Jedan od najčešće korištenih pokazatelja profitabilnosti kod društava za osiguranje je povrat na kapital (ROE), pa će se u ovom radu upravo dotični pokazatelj koristiti kao temeljni indikator uspješnosti poslovanja društava za osiguranje. Ovaj pokazatelj stavlja u omjer neto dobit nakon oporezivanja i visinu kapitala. Povrat na kapital je dobar pokazatelj brzine rasta društva za osiguranje jer se smatra da ukupni prihodi ne mogu rasti po stopi većoj od trenutnog iznosa ovog pokazatelja, osim u slučajevima zaduživanja kod banaka.

Utvrdjivanjem stanja u kojem se društvo za osiguranje trenutno nalazi lakše je odrediti njegovu financijsku budućnost. Ako uzmemo u obzir sve navedeno i činjenicu da su društva za osiguranje bitan dio gospodarstva svake zemlje, onda je jasno zašto je bitno analizirati hoće li pojedino društvo za osiguranje ostvarivati pozitivan ili negativan financijski rezultat te kakva su njegova buduća poslovna kretanja.

Dosadašnja istraživanja s temom determinanti profitabilnosti poslovanja društava za osiguranje uglavnom su se odnosila na pojedine zemlje [primjerice, Pavić i Pervan (2010), Malik (2011), Kozak (2011)]. Imajući to u vidu, problem ovog istraživanja odnosi se na analizu determinanti profitabilnosti poslovanja društava za osiguranje u nekoliko zemalja, odnosno u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, Srbiji, Crnoj Gori i Makedoniji. Ove zemlje su odabrane iz razloga što imaju sličnu povijesnu podlogu. Njihovo je osamostaljivanje započelo početkom devedesetih godina prošlog stoljeća i do današnjeg vremena se susreću sa sličnim gospodarskim problemima i stanjem na tržištu osiguranja. S obzirom na dostupnost potrebnih podataka za sva društva za osiguranje u navedenim zemljama, istraživanje će obuhvaćati period od 2010. do 2015. godine.

Predmet istraživanja ovog rada određen je iz prethodno objašnjenog problema istraživanja. U radu će se teorijski i empirijski istražiti determinante profitabilnosti poslovanja društava za osiguranje u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, Srbiji, Crnoj Gori i Makedoniji u vremenskom periodu od 2010. do 2015. godine. Odnosno utvrdit će se koji interni čimbenici (determinante specifične za društva za osiguranje) i eksterni čimbenici (determinante specifične za industriju osiguranja i makroekonomske determinante) imaju utjecaj na profitabilnost društava za osiguranje.

Čimbenici specifični za društva za osiguranje koji će se koristiti u radu su: rast potražnje za osiguranjem, pokazatelj solventnosti, udio premija osiguranja od automobilske odgovornosti u ukupnim premijama društva za osiguranje, veličina društva i koeficijent financijske stabilnosti.

Drugu skupinu, odnosno eksterne čimbenike, sačinjavat će: koncentracijski omjer, kamatna stopa, inflacija, indeks percepcije korupcije i indeks jednostavnosti poslovanja.

1.2. Ciljevi istraživanja i istraživačke hipoteze

Svrha i ciljevi istraživanja proizlaze iz problema i predmeta istraživanja. Svrha ovoga rada je teorijski objasniti pojam, funkciju te poslovanje društava za osiguranje i empirijski provesti analizu determinanti profitabilnosti poslovanja društava za osiguranje na području Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije, Crne Gore i Makedonije.

Isto tako, cilj ovog rada je analizom i testiranjem modela profitabilnosti društava za osiguranje dati odgovore na sljedeća pitanja:

- Koji interni i eksterni čimbenici imaju najveći utjecaj na profitabilnost poslovanja društava za osiguranje u promatranim zemljama?
- Na koji način interni čimbenici kao što su rast potražnje za osiguranjem, pokazatelj solventnosti, udio premija osiguranja od automobilske odgovornosti u ukupnim premijama društva utječu na profitabilnost društava za osiguranje?
- Na koji način interni čimbenici kao što su veličina društva i koeficijent financijske stabilnosti utječu na profitabilnost društava za osiguranje?
- Postoji li povezanost između eksternih čimbenika kao što su koncentracijski omjer, kamatne stope i inflacija sa uspješnošću poslovanja društava za osiguranje u promatranim zemljama?
- U kolikoj mjeri eksterni čimbenici poput indeksa percepcije korupcije i indeksa jednostavnosti poslovanja utječu na profitabilnost poslovanja društava za osiguranje u promatranim zemljama?

Istraživačke hipoteze predstavljaju pretpostavke koje se trebaju ili potvrditi ili odbaciti, a utvrđene su s obzirom na prethodno definiran problem i predmet istraživanja. Istraživanjem će se testirati sljedećih deset hipoteza:

H₁: Postoji statistički značajna veza između rasta potražnje za osiguranjem i profitabilnosti društava za osiguranje.

Premija osiguranja je iznos koji osiguranik plaća društvu za osiguranje prilikom sklapanja ugovora o osiguranju da bi društvo za osiguranje preuzelo rizik te pružilo uslugu osiguranja. Sama premija osiguranja se sastoji od cijene osiguranja rizika, troškova poslovanja i zarade. Naravno, što je veća potražnja za osiguranjem osiguranici društvima za osiguranje uplaćuju sve veći broj polica osiguranja, a samim time raste i profit društava za osiguranje.

H₂: Postoji statistički značajna veza između pokazatelja solventnosti i profitabilnosti društava za osiguranje.

Pokazatelj solventnosti uzima u omjer iznos imovine društva za osiguranje te premije osiguranja. On pokazuje koliko je solventno određeno društvo za osiguranje, odnosno da li je spremno zadovoljiti zahtjeve za isplatom šteta u nepredviđenim situacijama koje pogađaju veći broj osiguranika. Upravo zbog toga društva koja imaju veći pokazatelj solventnosti će imati i bolji financijski rezultat, ali i smanjiti će se vjerojatnost bankrotiranja takvih društva za osiguranje u slučajevima elementarnih nepogoda.

H₃: Udio premija osiguranja od automobilske odgovornosti u ukupnim premijama statistički značajno utječe na profitabilnost društava za osiguranje.

Premija osiguranja od automobilske odgovornosti u svim promatranim zemljama spada u obvezna osiguranja. Drugim riječima, svaki vlasnik automobila je obvezan plaćati premiju osiguranja od automobilske odgovornosti što donosi siguran dio zarade društvima za osiguranje. Međutim, upravo vozači automobila su ti koji su najčešće odgovorni za štete nastale na drugim osobama i imovini te isplate takvih šteta uvelike utječu na iznos profita koji ostvaruju društva za osiguranje.

H4: Veličina društva za osiguranje mjerena njegovom imovinom statistički značajno utječe na profitabilnost društva za osiguranje.

Veća društva za osiguranje, odnosno društva koja raspolažu većom imovinom, ostvarivat će i veće profite zahvaljujući ekonomiji obujma. Ekonomija obujma se vidi u smanjivanju prosječnog troška zbog povećavanja obujma proizvodnje. Snižavanje troškova poslovanja važan je izvor konkurentske prednosti na tržištu. Isto tako, društva za osiguranje koja imaju veći iznos imovine osiguranici smatraju pouzdanijima te su im često oni prvi izbor prilikom biranja kojem društvu za osiguranje pokloniti svoje povjerenje.

H5: Koeficijent financijske stabilnosti statistički značajno utječe na profitabilnost društava za osiguranje.

Koeficijent financijske stabilnosti jedan je od pokazatelja likvidnosti društava za osiguranje. Poželjno je da ovaj pokazatelj bude manji od 1 što onda znači da društvo za osiguranje dio svoje kratkotrajne imovine mora financirati iz kvalitetnih dugoročnih izvora. Iz toga možemo zaključiti da što je vrijednost ovog pokazatelja manja, to je likvidnost i financijska stabilnost društva za osiguranje veća.

H6: Postoji statistički značajna veza između koncentracijskog omjera i profitabilnosti društava za osiguranje.

Poslovanje u industrijskim sektorima sa višom koncentracijom omogućuje poduzećima da iskoriste svoju tržišnu snagu i odrede više cijene svojih proizvoda i usluga od onih koje bi naplaćivale u konkurentnim uvjetima. Upravo zbog toga veći koncentracijski omjer omogućuje društvima za osiguranje da naplaćuju iznose premija osiguranja daleko iznad visine stvarnog rizika kojeg preuzimaju sklapanjem ugovora o osiguranju te tako ostvare veći profit.

H7: Kretanje kamatne stope statistički značajno utječe na profitabilnost društva za osiguranje.

Ulaganja i investicije su bitan dio imovine društava za osiguranje. Prema makroekonomskoj teoriji investicije su funkcija realne kamatne stope i nalaze se u inverznom odnosu. To znači, kada realne kamatne stope rastu pada vrijednost investicija i ulaganja u vrijednosne papire. Smanjivanjem vrijednosti investicijskog portfelja smanjuje se jedan od „izvora“ društava za

osiguranje za isplatu šteta i osiguranih svota što direktno smanjuje profitabilnost društava za osiguranje.

H₈: Inflacija statistički značajno utječe na profitabilnost društava za osiguranje.

Inflacija je stopa rasta opće razine cijena. S obzirom da su premije osiguranja cijena koju plaćaju osiguranici društvima za osiguranje onda će i njihov iznos biti veći i time će se ostvarivati veća profitabilnost društava za osiguranje. Međutim, ako rast cijena ne prati i rast dohotka koji osiguranici ostvaruju tada će inflacija negativno utjecati na profitabilnost društava za osiguranje jer će osiguranici raspolagati s manjim realnim dohotkom i manje potraživati proizvode društava za osiguranje. Također, potrebno je naglasiti da inflacija, isto kao i kamatne stope, utječe na vrijednost vrijednosnih papira koja društvo za osiguranje ima u svom posjedu. Prilikom odluke o ulaganju društva za osiguranje se suočavaju s rizikom inflacije, odnosno rizikom smanjenja vrijednosti vrijednosnih papira uslijed općeg rasta cijena što se negativno odražava na profitabilnost društava za osiguranje.

H₉: Postoji statistički značajna veza između indeksa percepcije korupcije i profitabilnosti društva za osiguranje.

Indeks percepcije korupcije mjeri raširenosti korupcije za svaku zemlju posebno, odnosno kolika je razina percepcije korupcije u javnom sektoru. Jasno je da će poslovanje u zemlji s većom ili manjom zlouporabom javnih ovlasti, podmićivanjem državnih službenika, pronevjerom javnih sredstava utjecati na financijski rezultat društava za osiguranje.

H₁₀: Indeks jednostavnosti poslovanja utječe na profitabilnost društva za osiguranje.

Indeks jednostavnosti poslovanja svake godine izračunava Svjetska banka za svaku zemlju uzimajući u obzir različite čimbenike. Neki od njih su: trošak i vrijeme potrebno za pokretanje poslovanja, koliko je jednostavno uvoziti i izvoziti proizvode i usluge iz zemlje, koliko iznosi porez na dobit, ali i kolika su ostala porezna opterećenja poduzetnika, koliko dobro zakoni štite vlasnička prava dioničara itd. Što pojedina zemlja ima bolji indeks jednostavnosti poslovanja jasno je da će sva poduzeća imati bolji financijski rezultat, pa tako i društva za osiguranje.

Istraživanje se bavi analizom determinanti profitabilnosti društava za osiguranje na području jugoistočne Europe. Društva za osiguranje su važan sudionik gospodarstva svake zemlje jer svojim funkcijama omogućavaju način života i poslovanja kojeg danas poznajemo.

Utvrđivanjem koje determinante imaju utjecaj na poslovanje društava za osiguranje te da li je njihov utjecaj pozitivan ili negativan bitno je da bi se lakše ocijenilo stanje na tržištu osiguranja na promatranom području. Isto tako, omogućit će lakše predviđanje hoće li promjena neke od determinanti u budućnosti imati utjecaj, ali i kakav, na profitabilnost poslovanja društava za osiguranje.

1.3. Metode istraživanja

U pisanju ovog rada koristiti će se razne znanstvene i istraživačke metode. U prvom, teorijskom, dijelu rada koristit će se sljedeće metode:

- Deduktivna metoda je način zaključivanja u kojemu se iz općih zaključaka izvode posebni i pojedinačni. Deduktivna metoda u znanosti služi za objašnjavanje činjenica i zakona te za otkrivanje novih činjenica i zakona.
- Aksiomska metoda je poseban oblik deduktivne metode koja se temelji na spoznajama, činjenicama ili načelima koji se ne mogu dokazati ili koji ne zahtijevaju dokazivanje jer su izravno očiti.
- Metoda analize je postupak znanstvenog istraživanja raščlanjivanjem složenih pojmova i zaključaka na njihove jednostavnije sastavne dijelove i elemente.
- Metoda sinteze je postupak znanstvenog istraživanja i objašnjavanja stvarnosti putem sinteze jednostavnih zaključaka u složenije.
- Metoda deskripcije je postupak jednostavnog opisivanja ili očitavanja činjenica, procesa i predmeta te njihovih empirijskih potvrđivanja odnosa i veza, ali bez znanstvenog tumačenja i objašnjavanja.
- Metoda kompilacije je postupak preuzimanja tuđih rezultata znanstvenoistraživačkog rada, odnosno tuđih opažanja, stavova, zaključaka i spoznaja.

U drugom, empirijskom, dijelu rada koristit će se sekundarni podaci prikupljeni na web stranicama društava za osiguranje, stranicama nacionalnih agencija za nadzor poslovanja društava za osiguranje te makroekonomski podatci prikupljeni na web stranicama www.tradingeconomics.com, www.transparency.org i www.worldbank.org. Podaci će se obrađivati dinamičkom panel analizom u programu STATA.

Radi boljeg razumijevanja i preglednosti rada podaci će biti prikazani tablicama i grafikonima. Pri izradi rada, također će biti korištena domaća i strana literatura, te objavljeni znanstveni i stručni radovi.

1.4. Struktura diplomskog rada

Diplomski rad će se sastojati od pet dijelova, uključujući uvodno poglavlje i zaključak.

U prvom, uvodnom poglavlju, opisat će se problem i predmet istraživanja, ciljevi istraživanja kao i hipoteze koje će se istraživati. Isto tako, bit će navedene metode korištene u izradi rada kao i sam doprinos istraživanja.

Drugo poglavlje sadržavat će teorijsku definiciju pojma i funkcija osiguranja, zatim će se objasniti osnovni pojmovi u osiguranju, te će na kraju ovog poglavlja biti riječi o tome kakve klasifikacije osiguranja postoje.

U trećem dijelu rada opisat će se stanje na tržištu osiguranja u promatranim zemljama. U ovom poglavlju naglasak će biti na pojedinim zemljama i prednostima i nedostacima tržišta osiguranja s kojima se susreću društva za osiguranje koja na njima posluju. Posljednji dio ovog poglavlja bit će posvećen prethodnim istraživanjima o uspješnosti poslovanja društava za osiguranje.

Četvrti dio rada predstavljat će empirijski dio rada. U njemu će se objasniti korištena statistička metoda, zatim način prikupljanja podataka i formulirat će se model. Isto tako, u ovom dijelu rada analizirat će se pokazatelji korišteni u istraživanju. Prvo će se analizirati interni čimbenici, odnosno rast potražnje za osiguranjem, pokazatelj solventnosti, udio premija osiguranja od automobilske odgovornosti u ukupnim premijama društva, veličina društva i koeficijent financijske stabilnost. Zatim će se analizirati sljedeći eksterni čimbenici: koncentracijski omjer, kamatna stopa, inflacija, indeks percepcije korupcije i indeks jednostavnosti poslovanja. Po izvršenom testiranju modela, prikazat će se rezultati empirijskog istraživanja.

U posljednjem poglavlju sumirat će se sve navedeno iz prethodnih dijelova rada te će se iznijeti zaključci. Isto tako, u ovom dijelu rada objedinit će se rezultati provedenog istraživanja te će biti iznesena interpretacija rezultata istraživanja.

Na samome kraju rada nalazit će se sažetak, popis slika, tablica i grafikona te popis korištene literature.

2. OPĆENITO O OSIGURANJU

2.1. Pojam i funkcije osiguranja

Osiguranje je prošlo vrlo dug put u svom razvoju. Počelo je neorganizirano i pojedinačnim akcijama da bi se razvilo u organizirani sistem ekonomske zaštite. Počeci zajedničkog snošenja rizika javljaju se još u doba Hamurabija (1729. – 1686. godine prije Krista) radi zaštite trgovaca od napada pustinjskih razbojnika. Od tog vremena pa do kraja srednjeg vijeka poznati su razni oblici ekonomske zaštite od šteta u kojima se naziru ideje osiguranja.

U novom vijeku osiguranje se počinje znatno brže razvijati. Na to je posebno utjecao razvoj trgovine i pomorstva, počeci industrijalizacije, stvaranje velikih gradova, te nove opasnosti koje je donosio razvoj tehnike i prometa. U tom razdoblju usavršava se tehnika osiguranja korištenjem znanstvenih metoda statistike i matematike.¹

Osiguranje je kompleksan sustav s dvama temeljnim obilježjima:

- Prijenos rizika od pojedinca na skupinu ili zajednicu rizika, što treba razumjeti kao svijest pojedinca o ugroženosti od istih opasnosti od kojih se efikasnije može zaštititi ako se uključe u sustav osiguranja u što većem broju, te
- Raspodjela gubitka na izjednačenoj osnovici na sve članove skupine, a to podrazumijeva sustav podjele nastalih gubitaka na sve osiguranike i pokriva tih gubitaka u obliku premija koje uplaćuju osiguranici.

U najširem smislu, osiguranje je ekonomski institut društvenog i gospodarskog života kojim se štiti pojedinac, poslovni subjekt i gospodarski razvoj od ekonomskih štetnih posljedica prirodnih sila i nesretnog slučaja.²

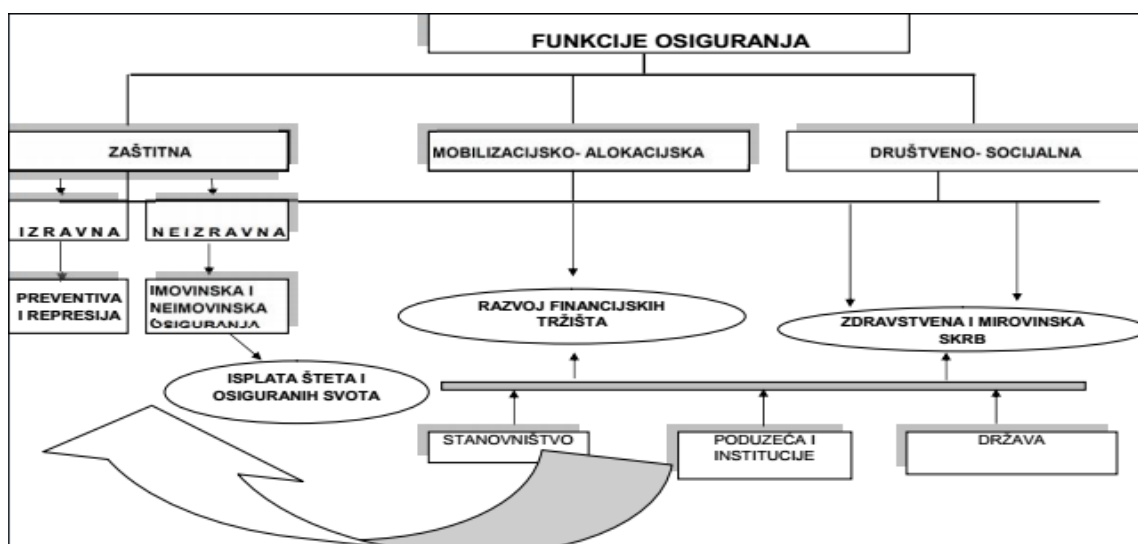
Značajke osiguranja su:

¹ Bijelić M: (2002): Osiguranje i reosiguranje, Tectus, Zagreb, str. 32 – 33.

² Ćurak M., Jakovčević D. (2007): Osiguranje i rizici, RRiF plus, Zagreb, str. 21-22.

- Objedinjavanje rizika – je suština osiguranja. Nastale štete pojedinim članovima rizične zajednice raspodjeljuju se na sve članove zajednice proporcionalno veličini rizika koji je pojedini član unio u rizičnu zajednicu.
- Pokriće slučajnih šteta – štete koje osiguranje pokriva moraju biti slučajne, nepredvidljive, ali vjerojatne. U protivnom nema mogućnosti njihova pokrića.
- Transfer rizika – predstavlja prijenos rizika sa osiguranika na osiguravatelja.
- Naknada štete - u imovinskom osiguranju isplaćuje se naknada za nastalu štetu. U životnom osiguranju isplaćuje se ugovorena svota, a u osiguranju od odgovornosti naknada za štetu nastalu trećoj osobi, za koju je osiguranik odgovoran po zakonu ili ugovoru.³

Slika 1 ilustrira povezanost pojedinih funkcija osiguranja. Država u funkciji regulatora mora omogućiti i poticati preventivne mehanizme koji će pridonijeti institucionalnom rješavanju problema sigurnosti življenja i poslovanja. Zatim, ulaskom u zajednicu rizika putem plaćanja premija i doprinosa, pojedinac, poduzeće i država, povećavaju imovinski potencijal financijskih institucija i tržišta, cjelokupnog sustava osiguranja te mirovinske i zdravstvene zaštite, čime se uzajamno efikasnije štite i sami kvalitetnije razvijaju.⁴

Slika 1: Funkcije osiguranja

Izvor: Ćurak M., Jakovčević D. (2007): Osiguranje i rizici, RRiF plus, Zagreb, str. 23.

³ Andrijašević S., Petranović V., (1999): Ekonomika osiguranja, Alfa, Zagreb, str.23.

⁴ Ćurak M., Jakovčević D. (2007): op.cit. str. 23.

Zaštitna funkcija osiguranja kroz sustav preventive i represije smanjuje svote naknade osiguraniku i obveze osiguratelja za isplate osiguranih svota i ostvaruje se u okvirima: *neposredne* (izravne) i *posredne* (neizravne) zaštite.

Aktivnosti *neposredne* zaštite obuhvaćaju dvije skupine mjera: preventivne i represivne. Sustav preventivne zaštite čine mjere, instrumenti i aktivnosti kojima je krajnja svrha uklanjanje ili sprječavanje uzroka koji potencijalno izazivaju rizični događaj sa štetnim posljedicama. Ovaj sustav polazi od identificiranja svih mogućih uzročnika i posljedičnih opasnosti, planiranja i poduzimanja mjera za eliminiranje ili ograničavanje nastanka neželjenih događaja, uključujući kontinuiranu procjenu i poboljšanje zaštitnih mjera koje izravno čuvaju zdravlje, život i imovinu čovjeka. Sustav represije ili sustav spašavanja čine mjere, aktivnosti i tehnike za poduzimanje spašavanja ljudi i imovine.

Posredna zaštita osiguranja ostvaruje se na razini ugovornih odnosa između društva za osiguranje i osiguranika. U posrednoj zaštiti osiguranja ostvaruje se i u potpunosti konzumira svrha postojanja instituta osiguranja. Tri su temeljna obilježja i zadaće posredne zaštite osiguranja: sigurnost, stabilnost i kontinuitet poslovanja.⁵

Mobilizacijsko – alokacijsku funkciju treba sagledavati i u kontekstu redistribucije štednje suficitarnih sektora i njezine alokacije deficitarnim sektorima kanalima financijskih tržišta. Riječ je o financijskoj intermedijaciji odnosno funkciji posredovanja između potražnje osiguranika i ponude deficitarnih jedinica na tržištima kapitala. Kupujući vlastitu sigurnost, osiguranici uplaćuju premije osiguranja (pasiva društava za osiguranje), iz čega se oblikuje portfelj (imovina) društva za pokriće preuzetih obveza plasmanom na financijskim tržištima.⁶

⁵ Jakovčević D: (2015): Osiguranje i rizici, nastavni materijali, Ekonomski fakultet Zagreb

⁶ Ćurak M., Jakovčević D. (2007): op.cit. str. 30.

Slika 2: Prikaz financijske intermedijacije društava za osiguranje

Izvor: Jakovčević D: (2015): Osiguranje i rizici, nastavni materijali, Ekonomski fakultet Zagreb

Društveno – socijalnu funkciju osiguranje ostvaruje kroz potpunu ekonomsku, zdravstvenu i socijalnu zaštitu čovjeka, obitelji i nacije. Ekonomska zaštita podrazumijeva materijalnu naknadu za nastale štete i isplatu osiguranih svota u mnogobrojnim vrstama i podvrstama osiguranja imovine i osoba.⁷

2.2. Osnovni pojmovi u osiguranju

Ugovaratelj osiguranja je pravna ili fizička osoba koja s osigurateljem sklopi ugovor o osiguranju, te plaća premiju osiguranja, no ne mora nužno imati pravo na naknadu (osigurninu).

Osiguranik je osigurana osoba. Kod osiguranja imovine za vlastiti račun ugovaratelj osiguranja ujedno je i osiguranik, a kod osiguranja za tuđi račun osiguranik može biti jedna ili više trećih osoba.

Korisnik osiguranja je pravna ili fizička osoba koja ima pravo na naknadu temeljem ugovora o osiguranju ukoliko nastupi osigurani slučaj. Po jednom ugovoru o osiguranju, odnosno polici osiguranja može postojati i više korisnika.

Osiguratelj je pravna osoba koja na tržištu osiguranja pruža uslugu osiguranja odnosno obavlja poslove osiguranja. Poslove osiguranja u Republici Hrvatskoj mogu obavljati društva za

⁷ Ćurak M., Jakovčević D. (2007): op.cit. str. 34.

osiguranje sa sjedištem u Republici Hrvatskoj i podružnice stranih društva za osiguranje, koje su dobile dozvolu Agencije za obavljanje poslova osiguranja.

Zastupanje u osiguranju podrazumijeva pokretanje, predlaganje te obavljanje poslova pripreme i zaključivanja ugovora o osiguranju u ime i za račun jednog ili više osiguratelja za proizvode osiguranja koji međusobno ne konkuriraju. Iznimno se zastupanje više osiguratelja u proizvodima koji međusobno konkuriraju dozvoljava na temelju pisane suglasnosti zastupanog društva za osiguranje.

Ugovor o osiguranju je dvostrani pravni posao kojim se ugovaratelj osiguranja obvezuje platiti premiju osiguranja, a osiguratelj isplatiti osigurninu u slučaju nastanka osiguranog slučaja osiguraniku ili korisniku.

Polica osiguranja je pisana isprava o sklopljenom osiguranju i sastavni je dio ugovora o osiguranju. Osnovni elementi police osiguranja su ugovorne strane, osigurana stvar ili osoba, osigurani rizik, trajanje osiguranja i vrijeme pokrića, svota osiguranja ili limit pokrića, iznos premije ili doprinosa (uloga), datum izdavanja police te potpisi ugovornih strana.

List pokrića je pisana isprava koja se koristi kao dokaz o sklopljenom ugovoru o osiguranju, a najčešće se izdaje u slučaju kada ugovaratelj osiguranja odnosno osiguranik hitno treba potvrdu o postojanju osiguranja. List pokrića sadrži samo najosnovnije podatke o sklopljenom osiguranju i može služiti kao privremena zamjena za policu osiguranja.

Premija osiguranja je cijena osiguranja, odnosno novčani iznos koji ugovaratelj osiguranja plaća osiguravatelju temeljem sklopljenog ugovora o osiguranju. Iznos premije osiguranja je niži ukoliko se ugovori franšiza u odnosu na istovrsno osiguranje bez ugovorene franšize. Franšiza podrazumijeva sudjelovanje osiguranika u šteti, a može se ugovoriti kao: kvalitativna - u cijelosti isključuje pokriće i naknadu određenih skupina rizika koji mogu biti pokriveni nekom drugom vrstom osiguranja, ili kvantitativna - u postotku od ugovorene svote, odnosno štete, odnosno u apsolutnom iznosu, a koja može biti integralna, agregatna i odbitna.

Osigurana svota je maksimalni iznos osigurateljeve obveze prema osiguraniku odnosno korisniku osiguranja ukoliko nastupi osigurani slučaj.

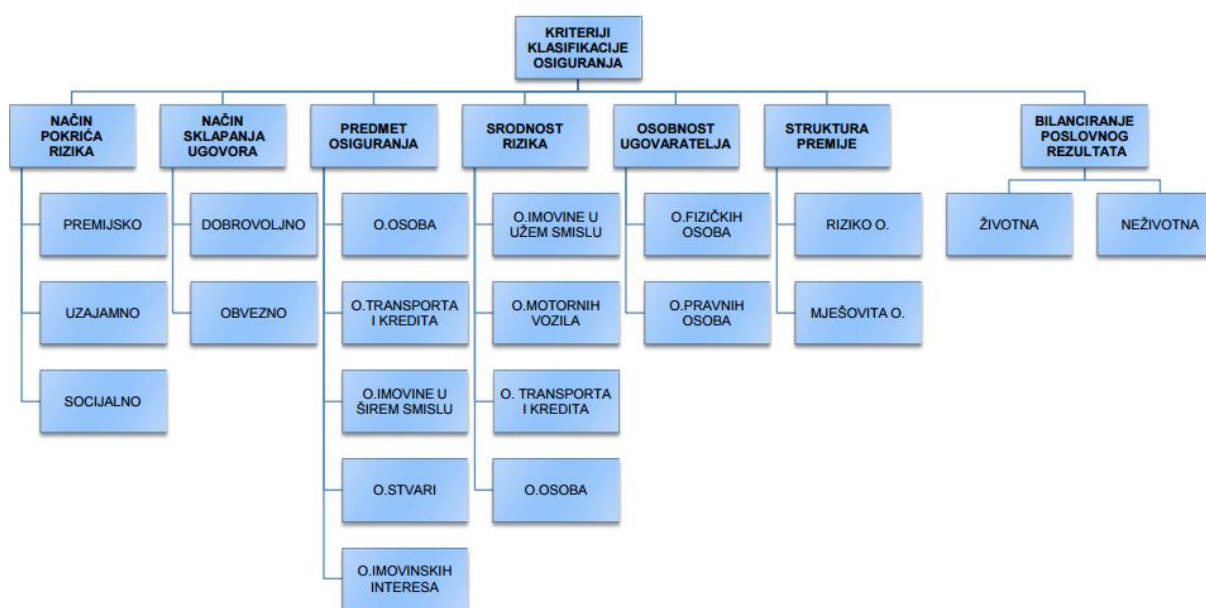
Osigurljivi rizik podrazumijeva događaj koji se može dogoditi u budućnosti, koji je neizvjestan i nezavisan od isključive volje ugovaratelja osiguranja ili osiguranika.

Osigurani slučaj je događaj prouzročen osiguranim rizikom.

Osigurnina je novčani iznos kojeg osiguratelj obvezuje isplatiti osiguraniku odnosno korisniku ili korisnicima osiguranja, a temeljem sklopljenog ugovora o osiguranju. Kod imovinskih osiguranja osigurnina je naknada za štetu, a kod životnih osiguranja ugovorena svota.⁸

2.3. Klasifikacija osiguranja

Klasifikacija osiguranja moguća je po različitim kriterijima, ali uobičajeno je da regulatori zakonima uređuju poslove osiguranja, što najčešće uključuje podjelu na skupine i vrste. Normizacijom zakonodavnog okvira poslova osiguranja unutar Europske unije koja se nameće i zemljama pristupnicama i kandidatima, pojednostavljen je kriterij podjele na sklapanje i ispunjavanje ugovora o neživotnim i životnim osiguranjima. Isti kriterij zastupljen je u hrvatskom Zakonu o osiguranju donesenom u prosincu 2005. godine.⁹

Slika 3: Kriteriji klasifikacije osiguranja

Izvor: Jakovčević D: (2015): Osiguranje i rizici, nastavni materijali, Ekonomski fakultet Zagreb

⁸ HANFA: (2009): Tržište osiguranja, Zagreb, str. 19 – 21. (raspoloživo na: http://www.hanfa.hr/getfile/39205/trziste_osiguranja.pdf - pristupljeno 20.05.2017.)

⁹ Čurak M., Jakovčević D. (2007): op.cit. str. 115.

Zakon o osiguranju (NN 30/15) osiguranja dijeli na:

NEŽIVOTNA OSIGURANJA:

- Osiguranje od nezgode
- Zdravstveno osiguranje
- Osiguranje cestovnih vozila
- Osiguranje tračnih vozila
- Osiguranje zračnih letjelica
- Osiguranje plovila
- Osiguranje robe u prijevozu
- Osiguranje od požara i elementarnih šteta
- Ostala osiguranja imovine
- Osiguranje od odgovornosti za uporabu motornih vozila
- Osiguranje od odgovornosti za uporabu zračnih letjelica
- Osiguranje od odgovornosti za uporabu plovila
- Ostala osiguranja od odgovornosti
- Osiguranje kredita
- Osiguranje jamstva
- Osiguranje raznih financijskih gubitaka
- Osiguranje troškova pravne zaštite
- Putno osiguranje

ŽIVOTNA OSIGURANJA:

- Osiguranje života
- Rentno osiguranje
- Dodatna životna osiguranja
- Osiguranja povezana s ulaganjima u investicijske fondove¹⁰

¹⁰ Narodne novine (2015): Zakon o osiguranju, Narodne novine d.d., Zagreb, broj 30 (raspoloživo na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_03_30_611.html - pristupljeno 19.05.2017.)

3. STANJE NA TRŽIŠTU OSIGURANJA U PROMATRANIM ZEMLJAMA I PRETHODNA ISTRAŽIVANJA

3.1. Tržište osiguranja u Hrvatskoj

Zadnjih petnaestak godina Hrvatska je prošla razdoblje konstantnog rasta i razdoblje dugogodišnjeg pada BDP-a kao i ozbiljan utjecaj svjetske financijske krize na gospodarstvo. Nakon što je od 2001. do 2007. godine zabilježen rast BDP-a od 3,8% do 5,1%, u 2009. godini pad BDP-a je iznosio visokih 6,9%. Idućih pet godina bruto domaći proizvod u Hrvatskoj je iz godine u godinu padao sve do 2015. godine kada je zabilježen rast BDP-a u iznosu od 1,6%.

Stopa inflacije 2009. godine iznosila je 2,4% i do 2013. godine je uglavnom bila niža od navedenog iznosa da bi 2013. godine porasla na 3,4%. Iduće dvije godine u Hrvatskoj je zabilježena pojava deflacije, odnosno pad opće razine cijena. Tako je deflacija 2014. godine bila 0,2%, a iduće godine 0,5%.

Stopa nezaposlenosti 2008. godine je iznosila 13,2% te je do 2010. godine porasla za 4,2 postotna poena i iznosila 17,4%. Rast stope nezaposlenosti je zabilježen i u iduće tri godine, te je u 2013. godini ista iznosila 20,2%. U ovoj godini Hrvatska je postala punopravna članica Europske unije te je zauzimala treće mjesto po broju nezaposlenih u EU, odmah nakon Grčke i Španjolske. U iduće dvije godine stopa nezaposlenosti je počela padati te je 2014. godine iznosila 19,6%, a 2015. godine 17,4%.¹¹

Udio hrvatske industrije osiguranja u ukupnoj svjetskoj premiji bio je 0,03% u 2015. godini i po visini premije osiguranja Hrvatska je 67 zemlja na svijetu. Pri tome je važno istaknuti da je pristupanjem Europskoj uniji Hrvatska i njeno tržište osiguranja postalo dio jedinstvenog financijskog tržišta, koje je u području osiguranja najveće tržište. Trenutno europsko tržište osiguranja zauzima 32,26% u strukturi svjetske premije osiguranja, a slijedi ga tržište Sjeverne Amerike s 31,43% te tržište Azije s 29,66%.¹²

¹¹ <http://www.dzs.hr/> (pristupljeno 29.05.2017.)

¹² HUO (2016): Ključne informacije o tržištu osiguranja u Republici Hrvatskoj, Zagreb, str. 7 (raspoloživo na: http://www.huo.hr/Listanje_PDF/Kljucne_informacije_2016/index.html#/0 - pristupljeno 29.05.2017.

Tablica 1 pokazuje udjele imovine financijskih posrednika u ukupnoj imovini financijskih posrednika u Hrvatskoj na kraju 2015. godine. Vodeći udio u ukupnoj imovini imaju poslovne banke s 71,56%. Zatim slijede obvezni mirovinski fondovi s 13,35%, dok treće mjesto zauzimaju društva za osiguranje s udjelom od 6,84%, odnosno imovina društava za osiguranje u Hrvatskoj iznosila je 37 897 milijuna kuna u 2015. godini.

Tablica 1: Udjeli imovine financijskih posrednika u ukupnoj imovini financijskih posrednika na kraju 2015. godine

Financijski posrednik	Imovina (u mil kn)	Udio (u%)
Poslovne banke	396742	71.56
Obvezni mirovinski fondovi	74005	13.35
Društva za osiguranje	37897	6.84
Leasing društva	17641	3.18
UCITS investicijski fondovi	13858	2.5
Stambene štedionice	7770	1.4
Dobrovoljni mirovinski fondovi	3726	0.67
Alternativni investicijski fondovi	2765	0.5
UKUPNO	554404	100

Izvor: HUO (2016): Tržište osiguranja u Republici Hrvatskoj (raspoloživo na:

http://www.huo.hr/Listanje_PDF/Trziste_osiguranja_RH_2015/index.html#/0 - pristupljeno 22.05.2017.)

Iz tablice 2 mogu se iščitati ključni pokazatelji poslovanja društava za osiguranje u Hrvatskoj na kraju 2015. godine. Ukupno zaračunata bruto premija iznosila je 8 724 673 020 kn, s time da je udio neživotnih osiguranja u ukupnoj zaračunatoj bruto premiji iznosio 66,37%, a životnih osiguranja 33,63%. Broj sklopljenih ugovora o osiguranju je 9 349 462, a omjer između sklopljenih ugovora neživotnog i životnog osiguranja je 84% naspram 16%. Likvidirane bruto štete kod neživotnih osiguranja su 2 941 396 787 kn, odnosno 64% ukupnog iznosa likvidiranih šteta, dok su likvidirane bruto štete kod životnih osiguranja iznosile 1 649 809 430 kn, tj. 36%. Ukupni kapital i rezerve društava za osiguranje u 2015. godini iznosili su 8 067 146 060 kn, a ostvarena dobit 646 955 327 kn. Broj zaposlenih u društvima za osiguranje u Hrvatskoj iznosio je 10 246 u 2015. godini.

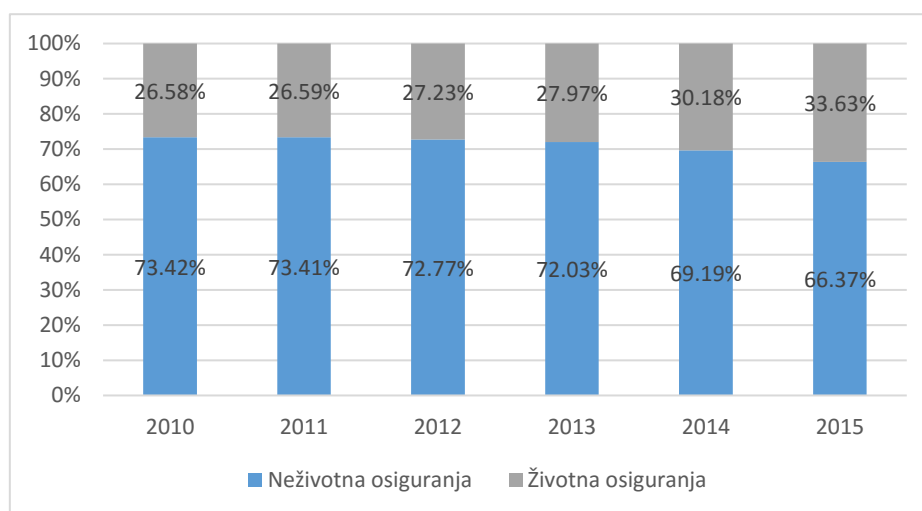
Tablica 2: Ključni pokazatelji poslovanja društava za osiguranje u Hrvatskoj

Podatak	Ukupno	Neživot	Život
Zaračunata bruto premija (kn)	8 724 673 020	5 790 251 915	2 934 421 105
Broj osiguranja	9 349 462	7 848 841	1 500 621
Likvidirane bruto štete(kn)	4 591 206 216	2 941 396 787	1 649 809 430
Broj likvidiranih šteta	2 176 493	2 115 096	61 397
Kapital i rezerve (kn)	8 067 146 060	5 429 958 201	2 637 187 859
Dobit (kn)	646 955 327	385 803 901	261 151 425
Broj zaposlenih	10 246	-----	-----

Izvor: HUO (2016): Tržište osiguranja u Republici Hrvatskoj (raspoloživo na:

http://www.huo.hr/Listanje_PDF/Trziste_osiguranja_RH_2015/index.html#/0 - pristupljeno 22.05.2017.)

Grafikon 1 nam ilustrira udio neživotnih i životnih osiguranja u ukupnoj zaračunatoj premiji u Hrvatskoj od 2010. do 2015. godine. Možemo vidjeti da je u početnoj godini udio neživotnih osiguranja iznosio 73,42%, a udio životnih osiguranja 26,58%. U iduće četiri godine taj omjer se počeo mijenjati, tako je u 2015. godini udio životnih osiguranja u ukupnoj zaračunatoj premiji bio veći za 7,05 postotnih poena u odnosu na 2010. godinu.

Grafikon 1: Udio neživotnih i životnih osiguranja u ukupnoj zaračunatoj premiji, 2010-2015

Izvor: izrada autorice prema www.huo.hr

Kod analize poslovanja društava za osiguranje koriste se pokazatelji specifični za ovu djelatnost te se koriste za praćenje rezultata preuzimanja rizika društva za osiguranje, a to su: kvota štete, pokazatelj troškova i kombinirani pokazatelj.

Kvota štete predstavlja odnos bruto iznosa likvidiranih šteta i zarađene bruto premije osiguranja. *Pokazatelj troškova* predstavlja odnos troškova i zarađene premije osiguranja. *Kombinirani pokazatelj* računa se kao zbroj kvote štete i pokazatelja troškova i pokazuje koliko se od ukupne zarađene premije osiguranja troši na pokrivanje naknada šteta i troškova osiguravajućeg društva. Pokazatelj manji od 100% pokazuje profitabilan rezultat iz poslova preuzimanja rizika društva za osiguranje. U suprotnom, odnosno, ako je kombinirani pokazatelj veći od 100% rezultat preuzimanja rizika je negativan tj. naknade štete i troškovi prelaze svotu premija osiguranja.¹³

Tablica 3: Pokazatelji preuzimanja rizika društava za osiguranje u Hrvatskoj

Godina	Kvota štete (%)	Pokazatelj troškova (%)	Kombinirani pokazatelj (%)
2013	58.70	41.50	100.20
2014	64.10	43.50	107.60
2015	64.00	39.80	103.80

Izvor: HUO (2016): Tržište osiguranja u Republici Hrvatskoj (raspoloživo na:

http://www.huo.hr/Listanje_PDF/Trziste_osiguranja_RH_2015/index.html#/0 - pristupljeno 22.05.2017.)

Na temelju podataka iz tablice 3 vidimo da je pokazatelj kvota štete rastao za 5,4 postotna poena u 2014. godini u odnosu na 2013. godinu, a u 2015. godini je iznosio 64% što je za 0,10 postotnih poena manje nego u godini prije. Pokazatelj troškova u 2013. godini je iznosio 41,50%, te je i on također rastao u 2014. godini i to za 2 postotna poena. U 2015. godini je iznosio 39,80% što je za 0,08% manje u odnosu na godinu prije. Kombinirani pokazatelj iznosio je 100,20% u 2013. godini što znači da su ukupne štete i troškovi društava za osiguranje bili veći za 0,20% od ukupno zarađenih premija. U 2014. godini isti pokazatelj je bio još i veći te je iznosio 107.60%. U spomenutoj godini ukupne štete i troškovi društava za osiguranje bili veći za 7,60% od ukupno zarađenih premija. Kombinirani pokazatelj u 2015. godini je bio 103,80%.

¹³ Ćurak, M., Jakovčević D. (2007): op.cit. str. 213.

3.2. Tržište osiguranja u Bosni i Hercegovini

Bruto domaći proizvod je iznosio 40 185 milijuna kuna u 2001. godini u Bosni i Hercegovini, a do 2009. godina isti je rastao iz godine u godinu. U 2005. godini iznos BDP-a porastao je za 61,53% u odnosu na 2001. godinu i iznosio je 64 911 milijun kuna. U 2008. godini iznos BDP-a u Bosni i Hercegovini bio je najviši od osamostaljivanja države i iznosio je 98 864 milijuna kuna. Međutim, 2009. godine i ova zemlja se suočila s padom BDP-a i to za 3,20%. Ali, za razliku od Hrvatske, Bosna i Hercegovina je već iduće godine ostvarila rast BDP-a za 0,90%. Rast se nastavio i idućih godina i 2015. godine Bosna i Hercegovina je ostvarila rast BDP-a od 2,77%.

Stopa inflacije od 2001. do 2005. godine se kretala do 4%, da bi u 2008. godini skočila na visokih 15,72%. Na toj razini se održala i iduće godine, a već u 2010. godini pala je na 3,70%. Nakon 2013. godine Bosna i Hercegovina bilježi pojavu deflacije te je ista u 2014. godini iznosila 0,90%, a 2015. godine 1%.

Stopa nezaposlenosti u 2008. godini iznosila je 23,4%, a do 2010. godine narasla je na 27,2%. Do 2015. godine stopa nezaposlenosti u Bosni i Hercegovini se održavala na visokoj razini od 27 do 28%.¹⁴

Tablica 4 pokazuje udjele imovine finansijskih posrednika u ukupnoj imovini finansijskih posrednika u Bosni i Hercegovini na kraju 2015. godine. Vidljivo je da vodeći udio u ukupnoj imovini imaju poslovne banke s 87,47%. Društva za osiguranje sudjeluju sa 5 570 milijuna kuna u ukupnoj imovini finansijskih posrednika, odnosno 5,38%. Investicijski fondovi, mikrokreditne organizacije i leasing društva zajedno imaju 7,15% udjela imovine u ukupnoj imovini finansijskih posrednika u Bosni i Hercegovini.

¹⁴ <http://www.bhas.ba/> (pristupljeno 29.05.2017.)

Tablica 4: Udjeli imovine finansijskih posrednika u ukupnoj imovini finansijskih posrednika na kraju 2015. godine

Financijski posrednik	Imovina (u mil. kn)	Udio (u%)
Poslovne banke	90550	87.47
Društva za osiguranje	5570	5.38
Investicijski fondovi	3169	3.06
Mikrokreditne organizacije	2432	2.35
Leasing društva	1805	1.74
UKUPNO	103526	100

Izvor: AZOBIIH (2016): Statistika tržišta osiguranja u Bosni i Hercegovini

Tablica 5 pokazuje usporedbu iznosa premije osiguranja u milijunima USD za određene europske zemlje i Bosnu i Hercegovinu za 2015. godinu. Vodeća država po iznosu premije osiguranja je Velika Britanija s 320 176 milijuna USD, pri čemu udio premija osiguranja u BDP-u iznosi 9,97%. Slijedi ju Njemačka s iznosom premija od 213 263 milijuna USD. Razlika između prve dvije zemlje i Španjolske, koja je na trećem mjestu, po pitanju iznosa premije osiguranja je ogromna. Tako je iznos premija od 61 315 milijuna USD u Španjolskoj manji za 151 948 milijuna USD u odnosu na Njemačku i 258 861 milijuna USD u odnosu na Veliku Britaniju.

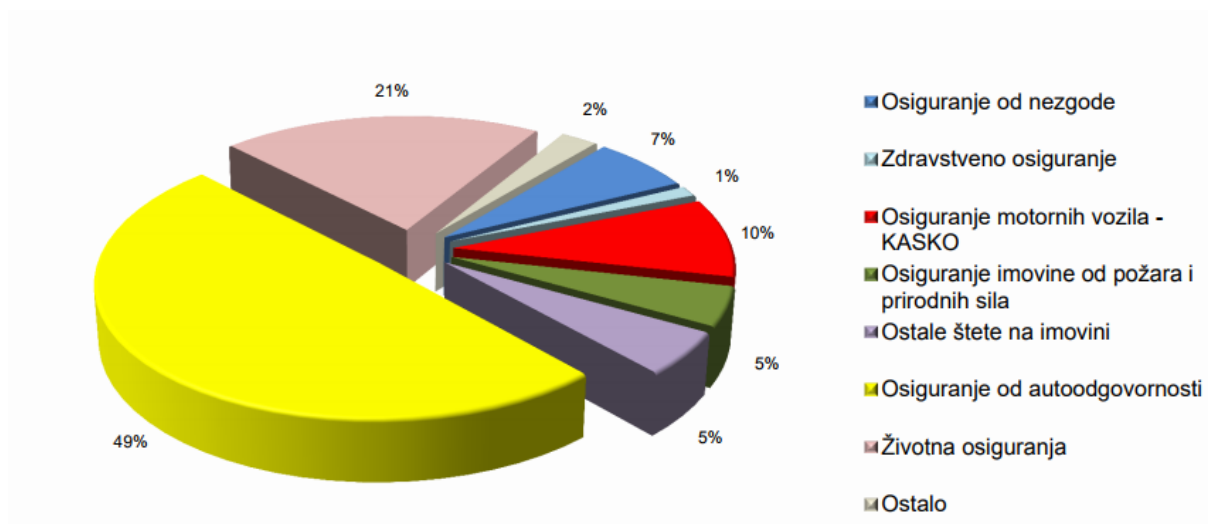
Hrvatska zauzima trinaesto mjesto među šesnaest zemalja. Nakon nje se nalaze Bugarska i Srbija, a posljednje mjesto zauzima upravo Bosna i Hercegovina. Iznos premija osiguranja u Bosni i Hercegovini je 338 milijuna USD, što je za 932 milijuna manje u odnosu na Hrvatsku i 415 milijuna USD manje u odnosu na Srbiju.

Tablica 5: Usporedba iznosa premije osiguranja za određene europske zemlje te Bosnu i Hercegovinu na kraju 2015. godine

Država	Premija (u mil USD)	Premija u % od BDP-a
Velika Britanija	320176	9.97
Njemačka	213263	6.24
Španjolska	61315	5.11
Švicarska	61289	9.22
Švedska	33502	6.81
Austrija	19402	5.19
Rusija	16801	1.36
Poljska	14144	2.94
Turska	11140	1.55
Češka	6326	3.27
Slovenija	2192	5.01
Ukrajina	1339	1.41
Hrvatska	1270	2.62
Bugarska	1069	2.18
Srbija	753	2.05
BIH	338	2.11

Izvor: AZOBIH (2016): Statistika tržišta osiguranja u Bosni i Hercegovini

Grafikon 2 prikazuje udio pojedine vrste osiguranja u ukupnoj premiji osiguranja u 2015. godini u Bosni i Hercegovini. Najveći udio, i to 49% ima osiguranje od autoodgovornosti. Idući najveći udio imaju životna osiguranja i to 21%, a na trećem mjestu je osiguranje motornih vozila – KASKO. Osiguranje imovine od požara i prirodnih sila te osiguranje od ostalih šteta na imovini zajedno imaju udio od 10%. Osiguranje od nezgode ima udio od 7% u ukupnim premijama osiguranja u 2015. godini. Zdravstveno osiguranje ima najmanji udio od 1% u ukupnim premijama osiguranja u Bosni i Hercegovini u 2015. godini.

Grafikon 2: Udio pojedine vrste osiguranja u ukupnoj premiji u 2015. godini

Izvor: AZOBİH (2016.): Statistika tržišta osiguranja u Bosni i Hercegovini (raspoloživo na: <http://www.azobih.gov.ba/cms/dokumenti/publikacija-hr-15.pdf> - pristupljeno 23.05.2017.)

Iz tablice 6 može se iščitati da su ukupne zaračunate bruto premije osiguranja u 2015. godini u Bosni i Hercegovini iznosile 2 226 051 810 kuna, a udio premija neživotnih osiguranja je bio 79%, dok je udio premija životnog osiguranja bio 21%. Ukupan broj prijavljenih šteta je 143 314, s tim da je udio prijavljenih šteta kod neživotnih osiguranja bio 92%. Ukupan broj likvidiranih šteta je 119 021, odnosno 83%. Udio likvidiranih šteta kod neživotnih osiguranja je 83%, a kod životnih osiguranja 86%. Zaposleno je 3 974 osoba u sektoru osiguranja u 2015. godini u Bosni i Hercegovini.

Tablica 6: Ključni pokazatelji poslovanja društava za osiguranje u Bosni i Hercegovini

Podatak	Ukupno	Neživot	Život
Zaračunata bruto premija (kn)	2 226 051 810	1 794 624 792	469 427 018
Broj osiguranja	2 581 430	2 136 937	444 493
Broj prijavljenih šteta	143 314	132 133	11 181
Broj likvidiranih šteta	119 021	109 405	9 616
Broj zaposlenih	3 974	-----	-----

Izvor: AZOBİH (2016.): Statistika tržišta osiguranja u Bosni i Hercegovini (raspoloživo na: <http://www.azobih.gov.ba/cms/dokumenti/publikacija-hr-15.pdf> - pristupljeno 23.05.2017.)

3.3. Tržište osiguranja u Srbiji

U Srbiji se rast bruto domaćeg proizvoda od 2005. do 2008. godine kretao od 4,9% do 5,9%. U 2009. godini bruto domaći proizvod je pao za 3,1%, ali od iduće godine Srbija je ostvarivala rast BDP-a. Tako je isti 2010. godine iznosio 0,6%, a godinu kasnije 1,4%. U 2015. godini Srbija je ostvarila rast BDP-a u iznosu od 0,8%.

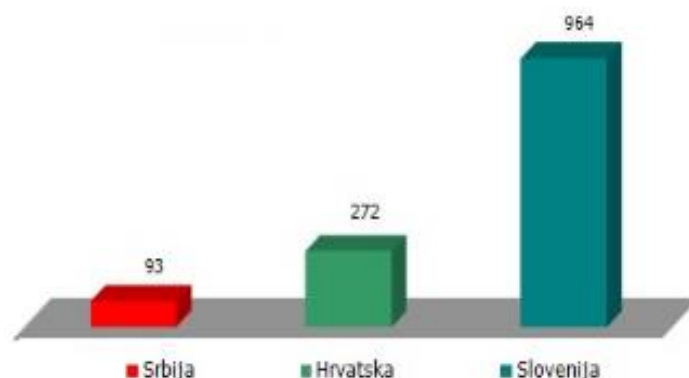
Stopa inflacije u Srbiji se uvelike mijenjala iz godine u godinu. Tako je 2008. godine Srbija bila suočena sa stopom inflacije od 11,8%, da bi ista u 2009. godini pala na 8% i nastavila padati i iduće godine i iznosila je 4%. Međutim, već 2011. godine stopa inflacije u Srbiji je skočila na 11%. Nakon toga je iduće godine uslijedio pad stope inflacije za 9 postotnih poena, a 2013. godine stopa inflacije je narasla na 8%. U 2014. i 2015. godini stopa inflacije je bila na razini od 1% do 3%.¹⁵

Stopa nezaposlenosti u Srbiji u 2005. i 2006. godini iznosila je oko 20,9%, a iduće dvije godine je počela opadati i 2008. godine je iznosila 13,6%. Nakon toga stopa nezaposlenosti je nastavila rasti u prosjeku tri postotna poena godišnje. U 2011. godini ista je iznosila 23,0% i na tako visokoj razini se održala do 2014. godine kada je pala na 19,2%. U 2015. godini stopa nezaposlenosti je iznosila 17,7%.¹⁶

Grafikon 3 ilustrira iznos ukupne premije osiguranja po stanovniku (u €) u Srbiji, Hrvatskoj i Sloveniji za 2015. godinu. Slovenija prednjači s 964 € premije osiguranja po stanovniku, a nakon nje slijedi Hrvatska s 692 € manje premije osiguranja po stanovniku, odnosno s 272 €. Na posljednjem mjestu je Srbija s 93 € premije osiguranja po stanovniku, što je za 179 € manje u odnosu na Hrvatsku i 871 € manje u odnosu na Sloveniju. Takvo stanje na tržištu osiguranja u Srbiji može se opravdati niskim životnim standardom i visokom stopom nezaposlenosti s kojom se država godinama bori, ali i činjenicom da stanovništvo nije dovoljno upoznato sa svim prednostima koja osiguranje pruža.

¹⁵ <https://tradingeconomics.com/serbia/indicators> (pristupljeno 01.06.2017.)

¹⁶ <https://nbs.rs/internet/latinica/index.html> (pristupljeno 01.06.2017.)

Grafikon 3: Ukupna premija osiguranja po stanovniku u € u 2015. godini

Izvor: <http://centarzaosiguranje.com/trziste-osiguranja/analiza-trzista-osiguranja/> (pristupljeno 24.05.2017.)

Tablica 7 pokazuje učešće premije osiguranja u BDP-u usporedno u Srbiji i EU od 2007. do 2013. godine. Podaci iz ove tablice nam dodatno potvrđuju već navedeno, tj. da je tržište osiguranja u Srbiji nedovoljno razvijeno. Premda se u pojedinim godinama može primijetiti rast udjela premije osiguranja u BDP-u to je još uvijek daleko od udjela koji imaju zemlje Europske unije.

Tablica 7: Učešće premije osiguranja u BDP-u u Srbiji i EU

Godina	Učešće premije osiguranja u BDP-u (u %)	
	Srbija	EU
2007	1.8	8.8
2008	1.9	8.3
2009	1.81	8.4
2010	1.8	8.4
2011	1.7	7.9
2012	1.9	6.7
2013	1.8	6.8

Izvor: <http://bif.rs/2015/07/trziste-osiguranja-u-srbiji-tigar-koji-drema/> (pristupljeno 24.05.2017.)

Iz tablice 8 može se iščitati da su ukupne zaračunate bruto premije osiguranja u 2015. godini u Srbiji iznosile 565 723 044 kuna. Udio premija neživotnih osiguranja je bio 76,06%, dok je udio premija životnog osiguranja bio 23,94%. Ukupan broj prijavljenih šteta je 527 337, s tim da je udio prijavljenih šteta kod neživotnih osiguranja bio 93%. Ukupan broj likvidiranih šteta

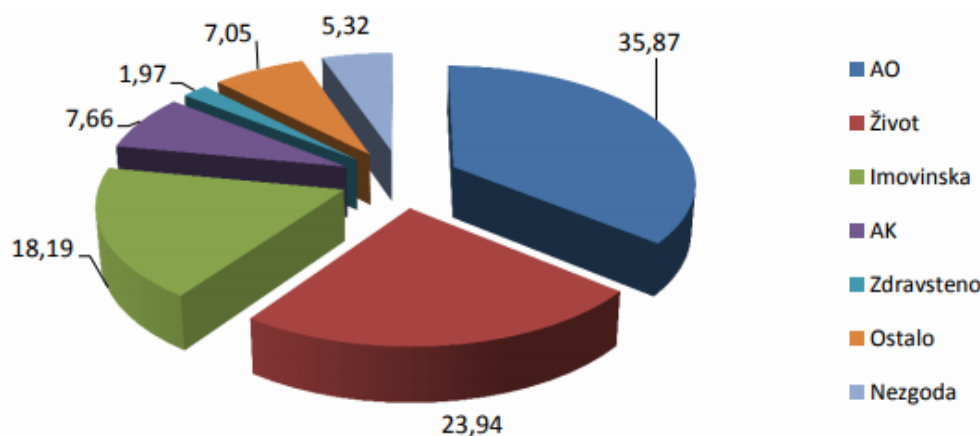
je 462 986, odnosno 88%. Udio likvidiranih šteta kod neživotnih osiguranja je 87%, a kod životnih osiguranja 91%. Dobit koju su ostvarila društva za osiguranje u 2015. godini iznosi 108 098 953 kuna. Zaposleno je 15 545 osoba u sektoru osiguranja u 2015. godini u Srbiji.

Tablica 8: Ključni pokazatelji poslovanja društava za osiguranje u Srbiji

Podatak	Ukupno	Neživot	Život
Zaračunata bruto premija (kn)	565 723 044	441 263 974	124 459 070
Broj osiguranja	5 734 948	4 703 346	1 031 602
Likvidirane bruto štete(kn)	390 270 302	319 210 536	71 059 766
Broj prijavljenih šteta	527 337	488 155	39 182
Broj riješenih šteta	462 986	427 007	35 979
Dobit (kn)	108 098 953	-----	-----
Broj zaposlenih	15 545	-----	-----

Izvor: <https://nbs.rs/internet/latinica/index.html> (pristupljeno 01.06.2017.)

Grafikon 4 ilustrira udio pojedine vrste osiguranja u ukupnoj zaračunatoj bruto premiji u 2015. godini u Srbiji. Najveći udio ima osiguranje od automobilske odgovornosti i to 35,87%, a na drugom mjestu je životno osiguranje s 23,94%. Zatim slijede osiguranje imovine te kasko osiguranje vozila, i to prvo s 18,19%, a drugo s 7,66%. Najmanji udio u ovoj godini u ukupnoj zaračunatoj bruto premiji imalo je zdravstveno osiguranje s 1,97%.

Grafikon 4: Udio pojedine vrste osiguranja u ukupnoj zaračunatoj bruto premiji u 2015. godini

Izvor: <http://sors.ba/UserFiles/file/SorS/SORS%202016/prezentacije%202016/6%20Trziste%20Srbije.pdf> (pristupljeno 02.06.2017.)

3.4. Tržište osiguranja u Crnoj Gori

U Crnoj Gori bruto domaći proizvod je od 2006. godine (godine osamostaljenja države) rastao iz godine u godinu. Tako je isti 2006. godine iznosio 2 149 milijuna €, a već iduće godine Crna Gora je ostvarila rast BDP-a od 24,7%. Godina u kojoj je BDP pao za 3,4% je bila 2009., a već iduće dvije godine BDP je rastao po stopi od 4,5%. U 2012. godini BDP je pao za 2,6%, a nakon toga svaka iduća godina je obilježena rastom BDP-a. U 2013. godini rast BDP-a je bio 5,7%, u 2014. godini 2,8% i u 2015. godini 4,0%.

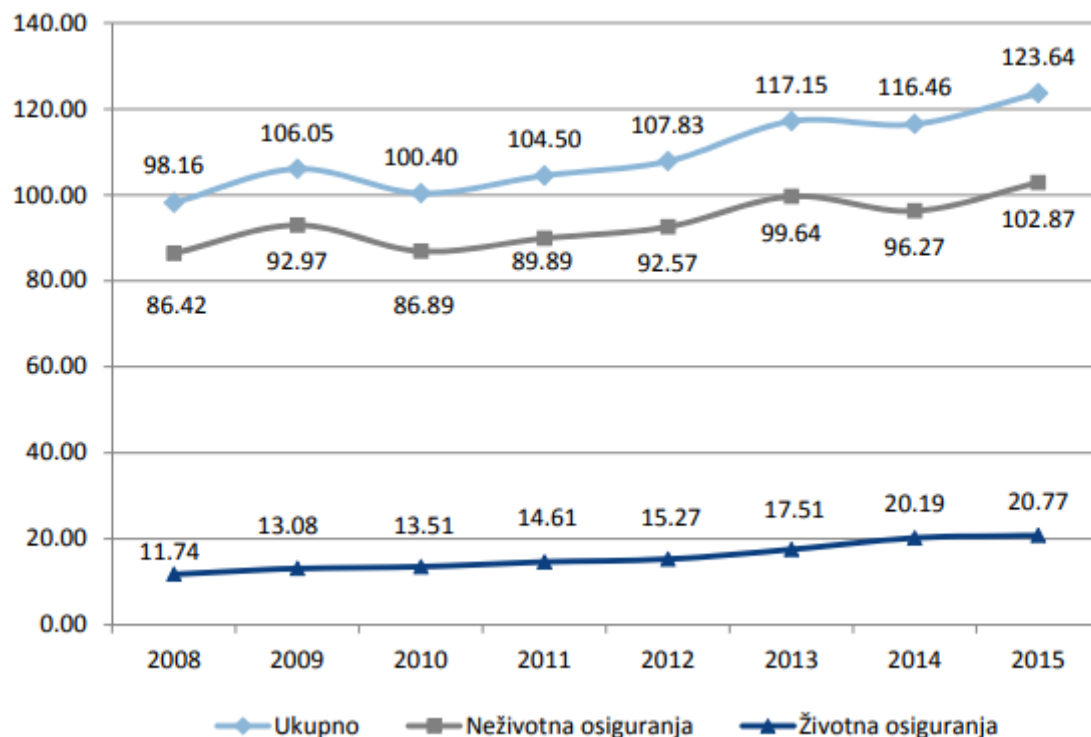
U 2006. godini stopa inflacije je iznosila 2,8%, a iduće dvije godine je nastavila rasti i u 2008. godini iznosila je 7,1%. Nakon 2009. godine stopa inflacije je iznosila oko 3% do 2012. godine kada je ista bila 4,1%. U iduće tri godine stopa inflacije se kretala od 1% do 2%, a u 2015. godini iznosila je 1,4%.¹⁷

Stopa nezaposlenosti u Crnoj Gori u 2008. godini bila je 12%, a do 2011. godine ta je brojka narasta na 15%. U narednih nekoliko godina Crna Gora je suočena sa rastom stope nezaposlenih iz godine u godinu. Tako je ista u 2014. godini iznosila 18%, a u 2015. godini stopa nezaposlenih iznosila je 21%.¹⁸

Grafikon 5 ilustrira iznos bruto premije osiguranja po stanovniku u Crnoj Gori od 2008. do 2015. godine. Iznos bruto premije osiguranja po stanovniku u 2008. godini bio je 98,16 €, s time da se 86,42 € odnosilo na neživotna osiguranja, a samo 11,74 € na životna osiguranja. Iznos premije osiguranja po stanovniku u Crnoj Gori rastao je iz godine u godinu, s tim da je u 2009. godini taj broj pao za 5,32%. U promatranom razdoblju iznos premije osiguranja po stanovniku bio je najviši u 2015. godini, kada je isti iznosio 123,64 €. I 2015. godine premija osiguranja po stanovniku za neživotna osiguranja je bila značajno viša od premije osiguranja po stanovniku za životna osiguranja i to za 82,1 €.

¹⁷ ANO (2016): Izvještaj o stanju na tržištu osiguranja u Crnoj Gori za 2015. godinu (raspoloživo na: https://www.ano.me/images/Izvjestaj_o_stanju_na_trzistu_osiguranja_CG_za_2015_v2.pdf - pristupljeno 02.06.2017.)

¹⁸ <https://tradingeconomics.com/montenegro/indicators> (pristupljeno 02.06.2017.)

Grafikon 5: Bruto premija osiguranja po stanovniku, 2008 - 2018 (u€)

Izvor: ANO (2016): Izvještaj o stanju na tržištu osiguranja u Crnoj Gori za 2015. godinu (raspoloživo na: [https://www.ano.me/images/Izvjestaj o stanju na trzistu osiguranja CG za 2015 v2.pdf](https://www.ano.me/images/Izvjestaj_o_stanju_na_trzistu_osiguranja_CG_za_2015_v2.pdf) - pristupljeno 02.06.2017.)

Ključni pokazatelji društava za osiguranje u Crnoj Gori koji se nalaze u tablici 9 nam pokazuju iznos zaračunate bruto premije u 2014. i 2015. godini. Zatim vidimo iznos imovine društava za osiguranje, broj prijavljenih i riješenih šteta, dobit ili gubitak poslovanja društava za osiguranje te broj zaposlenih. Ukupna bruto premija u 2015. godini iznosila je 576 998 940 kuna, što je 6,24% više u odnosu na godinu prije. U 2015. godini porastao je i ukupni iznos imovine društava za osiguranje i to za 9,49%, kao i broj prijavljenih šteta, koji je porastao za 10,43%. Broj riješenih šteta u 2014. godini bio je 92,26%, a iduće godine taj broj je porastao na 92,47%. U 2014. godini društva za osiguranje u Crnoj Gori ostvarila su ukupnu dobit u iznosu od 385 803 901 kn, a u 2015. godini gubitak je iznosio 202 722 500 kn. Broj zaposlenih u društvima za osiguranje pao je 4,21% u 2015. godini u odnosu na 2014. godinu.

Tablica 9: Ključni pokazatelji poslovanja društava za osiguranje u Crnoj Gori

Podatak	2014	2015
Zaračunata bruto premija (kn)	543 126 510	576 998 940
Iznos imovine	1 267 078 185	1 387 383 465
Broj prijavljenih šteta	37 843	41789
Broj riješenih šteta	34 914	38 642
Dobit (kn)	385 803 901	-202 722 500
Broj zaposlenih	760	728

Izvor: ANO (2016): Izvještaj o stanju na tržištu osiguranja u Crnoj Gori za 2015. godinu (raspoloživo na: https://www.ano.me/images/Izvjestaj_o_stanju_na_trzistu_osiguranja_CG_za_2015_v2.pdf - pristupljeno 02.06.2017.)

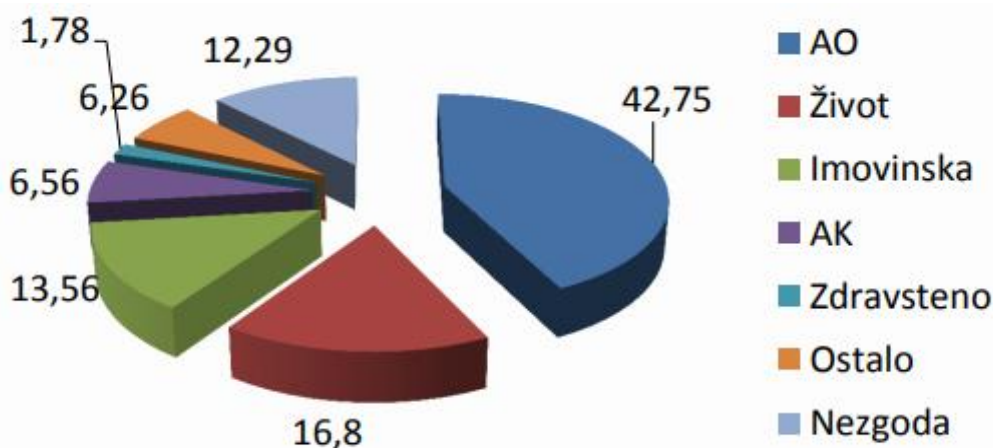
Iduća tablica nam pokazuje strukturu bruto zaračunate premije osiguranja u Crnoj Gori u periodu od 2012. do 2015. godine. U 2012. godini ukupna bruto zaračunata premija osiguranja iznosila je 66 922 021 €, a udio neživotnih osiguranja u ukupnim premijama bio je 85,84%, dok je udio životnih osiguranja te iste godine iznosio 14,16. Iduće godina ukupna bruto zaračunata premija je porasla za 8,75 % te je iznosila 72 774 509 €. Udio neživotnih osiguranja je iznosio 85,06%, a udio životnih osiguranja 14,96%. U 2014. godini ukupna bruto zaračunata premija je pala za 0,49%, ali je udio životnih osiguranja u ukupnim premijama rastao i ove godine te je iznosio 17,34%. U 2015. godini ostvaren je rast bruto zaračunate premije za 6,24% u odnosu na godinu prije. U ovoj godini udio neživotnih osiguranja u ukupnoj premiji bio je 83,20%, a udio životnih osiguranja 16,80%.

Tablica 10: Struktura bruto zaračunate premije osiguranja u Crnoj Gori

Godina	Ukupna premija osiguranja (€)	Neživotna osiguranja (€)	Životna osiguranja (€)
2012	66922021	57447618	9474403
2013	72774509	61898403	10876106
2014	72416868	59860966	12555901
2015	76933192	64007908	12925284

Izvor: ANO (2016.): Izvještaj o stanju na tržištu osiguranja u Crnoj Gori za 2015. godinu (raspoloživo na: https://www.ano.me/images/Izvjestaj_o_stanju_na_trzistu_osiguranja_CG_za_2015_v2.pdf - pristupljeno 02.06.2017.)

Grafikon 6 nam ilustrira udio pojedine vrste osiguranja u ukupnoj zaračunatoj premiji u 2015. godini. Najveći udio ima osiguranje od automobilske odgovornosti i to 42,75%, a slijedi ga životno osiguranje s 16,80%. Druga dva mjesta zauzimaju osiguranje imovine te osiguranje od nezgode i to prvo s 13,56%, a drugo s 12,29%. Najmanji udio u ovoj godini u ukupnoj zaračunatoj premiji imalo je zdravstveno osiguranje s 1,78%.

Grafikon 6: Udio pojedine vrste osiguranja u ukupnoj zaračunatoj bruto premiji osiguranja u 2015. godini

Izvor: ANO (2016): Izvještaj o stanju na tržištu osiguranja u Crnoj Gori za 2015. godinu (raspoloživo na: https://www.ano.me/images/Izvjestaj_o_stanju_na_trzistu_osiguranja_CG_za_2015_v2.pdf - pristupljeno 02.06.2017.)

Na temelju podataka iz tablice 11 vidimo da je pokazatelj kvota štete, koji stavlja u omjer bruto iznos likvidiranih šteta i zarađene bruto premije osiguranja, u 2014. godini iznosio 49,14%, a u idućoj godini isti je porastao za 3,79 postotnih poena. Pokazatelj troškova, koji se dobije izračunom omjera troškova i zarađene premije osiguranja, isto tako je rastao u 2015. godini u odnosu na 2014. godinu. Tako je u 2015. godini iznosio 52,66%, odnosno 3,55 postotnih poena više u odnosu na godinu prije. Kombinirani pokazatelj iznosio je 98,25% u 2014. godini što znači da su ukupne štete i troškovi društava za osiguranje bili manji za 1,75% od ukupno zarađenih premija. U 2015. godini isti pokazatelj je narastao te je iznosio 105,59%. U ovoj godini ukupne štete i troškovi društava za osiguranje bili veći za 5,59% od ukupno zarađenih premija.

Tablica 11: Pokazatelji preuzimanja rizika društava za osiguranje u Crnoj Gori

Godina	Kvota štete (%)	Pokazatelj troškova (%)	Kombinirani pokazatelj (%)
2014	49.14	49.11	98.25
2015	52.93	52.66	105.59

Izvor: ANO (2016): Izvještaj o stanju na tržištu osiguranja u Crnoj Gori za 2015. godinu (raspoloživo na: https://www.ano.me/images/Izvjestaj_o_stanju_na_trzistu_osiguranja_CG_za_2015_v2.pdf - pristupljeno 02.06.2017.)

3.5. Tržište osiguranja u Makedoniji

U periodu od 2006. do 2009. godine Makedonija je ostvarivala rast bruto domaćeg proizvoda od 5,1% do 6,5%, da bi u 2009. godini BDP pao za 0,4%. Nakon tog perioda u iduće dvije godine bruto domaći proizvod u Makedoniji je nastavio rasti i to 3,4% u 2010. godini te 2,3% iduće godine. Stopa rasta BDP-a u 2012. godini je pala za 0,5% i nastavila rasti iduće tri godine. U 2013. godini stopa rasta BDP-a je iznosila 2,9%, u 2014. godini 3,5%, a isti je u 2015. godini iznosio 3,7%.

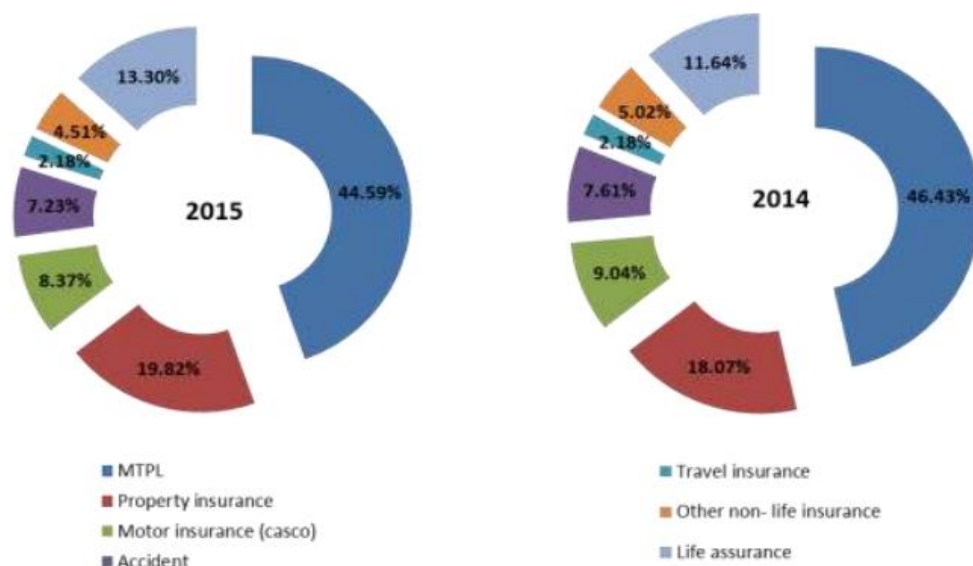
Nakon deflacije 2004. godine do 2008. godine stopa inflacije u Makedoniji kretala se od 0,7% do 2,6%, a u 2008. godini ista je narasla na 8,2%. Nakon pada stope inflacije u 2010. godini na 4% do 2014. godine kretala se na razini od 2,8% do 3,9%. Iduće dvije godine u Makedoniji je zabilježena pojava deflacije, odnosno pad opće razine cijena. Tako je deflacija 2014. i 2015. godine iznosila 0,3%.

Od 2011. godine Makedonija se suočava s iznimno visokom stopom nezaposlenosti i ista je te godine iznosila 31,4%. Premda se stopa nezaposlenosti u iduće četiri godini smanjivala još uvijek je bila na visokoj razini. Tako je 2013. godine ta brojka bila 29,0%, u 2014. godini je pala za jedan postotni poen, a u 2015. godini je nastavila pada i iznosila je 26,1%.¹⁹

Grafikon 7 ilustrira strukturu bruto zaračunate premije za osiguranje u Makedoniji za 2014. i 2015. godinu. Osiguranje motornih vozila bilježi najveći udio i to 52,96% u 2015. godini, ako se osiguranju od automobilske odgovornosti 44,59% doda udio osiguranja motornih vozila (kasko) s 8,37%. Osiguranje imovine ima udio 19,82% u 2015. godini što je rast od 0,968% u

¹⁹ <http://www.focus-economics.com/countries/macedonia> (pristupljeno 03.06.2017.)

odnosu na godinu prije. Udio osiguranja od nezgoda u 2015. godini pao je 0,05% u odnosu na godinu prije, tj. s 7,61% na 7,23%. Životno osiguranje također ima značajan udio u ukupnim zaračunatim premijama osiguranja u Makedoniji i to 11,64% u 2014. godini i 13,30 % u 2015. godini. U obje godini najmanji udio u ukupnim zaračunatim premijama imalo je putno osiguranje i to 2,18%.

Grafikon 7: Struktura bruto zaračunate premije, 2014 - 2015

Izvor: ISA (2016.): Annual report the insurance market in the Republic of Macedonia (raspoloživo na: <http://www.aso.mk/index.php?lang=en> – pristupljeno 03.06.2017.)

Ključni pokazatelji poslovanja društava za osiguranje u Makedoniji koji se nalaze u tablici 12 pokazuju iznos zaračunate bruto premije u 2014. i 2015. godini, zatim broj osiguranja, broj likvidiranih i neriješenih šteta te dobit ili gubitak poslovanja društava za osiguranje. Ukupna bruto premija u 2015. godini iznosila je 997 555 542 kuna, što je 8,50% više u odnosu na godinu prije. U 2015. godini porastao je i ukupni broj osiguranja i to za 5,70%, kao i broj likvidiranih šteta, koji je porastao za 3,84%. Broj neriješenih šteta u 2014. godini bio je 2 545, a iduće godine taj broj je pao na 2 496. Iznos kapitala i rezervi društava za osiguranje pao je u 2015. godini u odnosu na 2014. godinu, i to s 646 003 614 na 480 514 819 kuna. U 2014. godini društva za osiguranje u Makedoniji ostvarila su ukupnu dobit u iznosu od 41 012 299 518 kn, a u 2015. godini dobit je porasla za 54%.

Tablica 12: Ključni pokazatelji poslovanja društava za osiguranje u Makedoniji

Podatak	2014	2015
Zaračunata bruto premija (kn)	919365422	997555542
Broj osiguranja	1135156	1199860
Broj likvidiranih šteta	48468	50329
Broj neriješenih šteta	2545	2496
Kapital i rezerve (kn)	646003614	480514819
Dobit (kn)	41012299518	63160572289

Izvor: ISA (2016): Annual report the insurance market in the Republic of Macedonia (raspoloživo na: <http://www.aso.mk/index.php?lang=en> – pristupljeno 03.06.2017.)

Na temelju podataka iz tablice 13 vidljivo je da je pokazatelj kvota štete u 2015. godini pao za 1,5 postotni poena u odnosu na godinu prije, dok je pokazatelj troškova u 2015. godini iznosio 59,90%, što je za 3 postotna poena više nego u 2014. godini. Kombinirani pokazatelj iznosio je 106,80% u 2014. godini što znači da su ukupne štete i troškovi društava za osiguranje bili veći za 6,80% od ukupno zarađenih premija. U 2015. godini isti pokazatelj je narastao te je iznosio 108,20%. U ovoj godini ukupne štete i troškovi društava za osiguranje bili veći za 8,20% od ukupno zarađenih premija.

Tablica 13: Pokazatelji preuzimanja rizika društava za osiguranje u Makedoniji

Godina	Kvota štete (%)	Pokazatelj troškova (%)	Kombinirani pokazatelj (%)
2014	49.90	56.90	106.80
2015	48.40	59.90	108.20

Izvor: ISA (2016): Annual report the insurance market in the Republic of Macedonia (raspoloživo na: <http://www.aso.mk/index.php?lang=en> – pristupljeno 03.06.2017.)

3.6. Prethodna istraživanja profitabilnosti društava za osiguranje

3.6.1. Prethodna istraživanja profitabilnosti društava za osiguranje u SAD-u i svijetu

Liebenberg i Sommer (2008)²⁰ su istraživali odnos diverzifikacije i uspješnosti poslovanja društava za osiguranje na primjeru neživotnih osiguravatelja u SAD-u. Istraživanje je obuhvaćalo period od 1995. do 2004. godine. Rezultati su pokazali da društva za osiguranje koja nemaju diverzificirano poslovanje imaju bolje poslovne rezultate. Također su rezultati pokazali pozitivnu vezu između varijabli veličina društva za osiguranje te kapitalizacije sa uspješnošću poslovanja. Isto tako, pokazalo se da društva koja nisu udružena imaju bolje poslovne rezultate od grupe udruženih društava.

Eling i Luhnen (2009)²¹ su analizirali procjenu efikasnosti u međunarodnoj industriji osiguranja. U istraživanje je bilo uključeno preko 6.000 društava za osiguranje iz 36 zemalja. Rezultati provedenog istraživanja su pokazali da su uzajamna društva za osiguranje efikasnija od dioničkih društava za osiguranje. Isto tako, u istraživanju se došlo do zaključka da diverzifikacija u poslovanju društava za osiguranje ne donosi nužno bolje poslovne rezultate. U ovom istraživanju rezultati su pokazali da su veća društva za osiguranje efikasnija od manjih.

Malik (2011)²² je istraživao determinante profitabilnosti društava za osiguranje u Pakistanu od 2005. do 2009. godine. Istraživanje je uključivalo 35 društava za osiguranje, a rezultati su dobiveni regresijskom analizom. Rezultati su pokazali da ne postoji statistički značajan utjecaj starosti društva za osiguranja na profitabilnost, ali da postoji statistički značajan i pozitivan utjecaj veličine društva za osiguranje na profitabilnosti. Isto tako, u istraživanju se došlo do zaključka da kapitaliziranost društva za osiguranje statistički značajno i pozitivno utječe na profitabilnost društava za osiguranje u Pakistanu u promatranom razdoblju.

Boadi, Antwi i Lartey (2013)²³ su istraživali determinante profitabilnosti društava za osiguranje u Gani od 2005. do 2010. godine. Istraživanje je uključivalo 16 društava za

²⁰ Liebenberg, A. P., Sommer, D.W. (2008): Effects of corporate diversification: Evidence from the property liability insurance industry, *The journal of risk and insurance*, Vol.75, No.7, str. 893-919.

²¹ Eling M., Luhnen, M. (2009): Efficiency in the international insurance industry: A cross-country comparison, *Institute of insurance economics, Working papers on risk management and insurance* No. 72

²² Malik H. (2011): Determinants of insurance companies profitability: An analysis of sector of Pakistan, *Academic research international*, Vol 1, No 3 (raspoloživo na: [http://www.savap.org.pk/journals/ARInt./Vol.1\(3\)/2011\(1.3-32\)stop.pdf](http://www.savap.org.pk/journals/ARInt./Vol.1(3)/2011(1.3-32)stop.pdf) – pristupljeno 05.06.2017.)

²³ Boadi K. E., Antwi S., Lartey C.V. (2013): Determinants of profitability of insurance firms in Ghana, *International journal of business and social research (IJBSR)*, Vol 3, No. 3 (raspoloživo na: <http://thejournalofbusiness.org/index.php/site/article/viewFile/231/231> - pristupljeno 04.06.2017.)

osiguranje, a rezultati su dobiveni regresijskom analizom. Za mjeru profitabilnosti korištena je varijabla povrat na imovinu. Rezultati su pokazali da stupanj zaduženosti ima pozitivan i statistički značajan utjecaj na profitabilnost društava za osiguranje, a koeficijent likvidnosti ima pozitivan, ali statistički beznačajan utjecaj. Varijabla veličina društva za osiguranje ima pozitivan i statistički značajan utjecaj, dok varijabla rast tržišnog udjela ima statistički beznačajan utjecaj na profitabilnost promatranih društava za osiguranje u Gani.

Cudiamat i Siy (2017)²⁴ su analizirali determinante profitabilnosti društava za osiguranje koja se bave životnim osiguranjima od 2000. do 2012. godine na Filipinima. U istraživanje su bila uključena 23 društva za osiguranje, a kao mjera profitabilnosti korištena je varijabla povrat na imovinu. Rezultati su pokazali da je odnos između profitabilnosti i BDP-a po stanovniku inverzan što znači da kada se filipinski BDP povećava, postoji odgovarajući mali postotni pad profitabilnosti. Varijabla financijska poluga ima negativan, ali statistički beznačajan utjecaj na profitabilnost, isto kao i varijabla starost društva za osiguranje. Veličina društva za osiguranje pokazuje negativan, ali statistički značajan utjecaj na profitabilnost društva za osiguranje, jednako kao i varijabla broj podružnica.

3.6.2. Prethodna istraživanja profitabilnosti društava za osiguranje u Europi

Bikker, Gorter i Tjalling (2008)²⁵ su analizirali performanse društava za osiguranje koja se bave neživotnim osiguranjima u Nizozemskoj. Istraživanje je obuhvaćalo period od 1995. do 2005. Rezultati istraživanja su pokazali da specijalizacija poslovanja značajno smanjuje operativne troškove te poboljšava profitabilnost. Uspoređujući dionička i uzajamna društava za osiguranje, rezultati su pokazali da veću ekonomiju obujma imaju dionička društva. Isto tako, u istraživanju je utvrđeno da kombiniranje linija osiguranja može biti profitabilno ako se oglašavanje, kanali distribucije i uredi koriste udruženo za poslovanje s više linija osiguranja.

²⁴ Cudiamat A., Siy S. J. (2017): Determinants of profitability in life insurance companies: Evidence from the Philippones, Essays in Economics and Business Studies (raspoloživo na: <http://www.irisro.org/economics2017january/52JSSiy.pdf> - pristupljeno 05.06.2017.)

²⁵ Bikker J.A., Gorter, J., Tjalling, C. (2008): Performance of the Dutch non-life insurance industry: competition, efficiency and focus, Koopmans Research Institute, Utrecht School of Economics,

Kozak (2011)²⁶ je istraživao determinante profitabilnosti društava za osiguranje koja se bave neživotnim osiguranjima u Poljskoj. Istraživanje je uključivalo 25 društava od 2002. do 2009. godine te je korištena regresijska analiza. Rezultati istraživanja pokazali su da smanjeni udio premija osiguranja od automobilske odgovornosti u ukupnim premijama osiguranja ima pozitivan utjecaj na profitabilnost društava za osiguranje. Međutim, diverzifikacije u poslovanju društava za osiguranje ima negativan utjecaj na profitabilnost istih. Rast BDP-a te tržišnog udjela ima pozitivan utjecaj na profitabilnost društava za osiguranje u Poljskoj tijekom promatranog razdoblja.

Njegomir, Stojić i Marković (2011)²⁷ su istraživali utjecaj liberalizacije i koncentracije tržišta na profitabilnost tržišta neživotnih osiguranja na području bivše Jugoslavije, odnosno u Hrvatskoj, Sloveniji, Srbiji, Bosni i Hercegovini i Makedoniji od 2004. do 2008. godine. U istraživanju je korištena panel analiza, a zavisna varijabla je neto profitna marža. Rezultati su pokazali da koncentracija tržišta i liberalizacija imaju statistički značajan, pozitivan utjecaj na profitabilnost tržišta neživotnih osiguranja uz razinu signifikantnosti od 10%. Varijabla ekonomska snaga zemlje je isto statistički značajna, ali ima negativan utjecaj na profitabilnost tržišta neživotnih osiguranja u navedenim zemljama.

Medved i Kavčić (2012)²⁸ su analizirali učinkovitost tržišta osiguranja u Sloveniji i Hrvatskoj od 2006. do 2010. godine korištenjem DEA modela. Napravljena je analiza na razini pojedinačne zemlje i međunarodna analiza. Podaci za Hrvatsku su prikupljeni s web stranice Financijske agencije u periodu od 2007. do 2010. godine, a za 2006. godinu korišteni su podaci sa web stranica društava za osiguranje. Podaci za Sloveniju su prikupljeni sa web stranice Agencije za tržište vrijednosnih papira Republike Slovenije. Istraživanje uključuje 39 društava za osiguranje. Zavisna varijabla korištena u istraživanju je bruto zaračunata premija, a nezavisne varijable su: bruto mjesečne plaće, administrativni troškovi i kapital društava za osiguranje te bruto premija za životna i neživotna osiguranja. Kada se pogleda učinkovitost tržišta za osiguranje za svaku zemlju pojedinačno rezultati pokazuju da društva za osiguranje u

²⁶ Kozak S. (2011): Determinants of profitability of non-life insurance companies in Poland during integration with european financial system, EJPAU, Vol 14, Issue 1 (raspoloživo na: <http://www.ejpau.media.pl/articles/volume14/issue1/art-01.pdf> - pristupljeno 21.05.2017.)

²⁷ Njegomir V., Stojić D., Marković D., (2011): Liberalisation, market concentration and performance in the non-life insurance industry of Ex-Yugoslavia, Ekonomska misao i praksa, br. 1 (raspoloživo na http://hrcak.srce.hr/search/?show=results&c%5B0%5D=article_search&t%5B0%5D=njegomir&s=score&st=desc&r=10&fjnh%5B0%5D=Ekonomska+misao+i+praksa - pristupljeno: 7.4.2017.)

²⁸ Medved D., Kavčić S. (2012): An empirical study of efficiency in Croatia and Slovenia insurance market, Economic research, Vol 25 No.1, str. 105 – 120.

Hrvatskoj posluju učinkovitije od društava za osiguranje u Sloveniji. Međutim, međunarodna analiza pokazuje da je Slovenska industrija osiguranja troškovno i tehnički učinkovitija.

Pervan, Ćurak i Marijanović (2012)²⁹ su istraživali čimbenike koji utječu na profitabilnost društava za osiguranje u Bosni i Hercegovini u razdoblju od 2005. do 2010. godine. Korištena je regresijska analiza, a zavisna varijabla bila je povrat na kapital. U modelu su korištene sljedeće nezavisne varijable: udio premija životnog osiguranja u ukupnim premijama, udio likvidiranih šteta, tržišni udio, starost poduzeća i struktura vlasništva. Rezultati istraživanja su pokazali da udio premija životnog osiguranja u ukupnim premijama ima negativan, statistički značajan utjecaj na profitabilnost, isto kao i struktura vlasništva te udio likvidiranih šteta. Varijable starost poduzeća i tržišni udio imaju pozitivan, statistički značajan utjecaj na profitabilnost društava za osiguranje u Bosni i Hercegovini u promatranom razdoblju.

Pervan, Ćurak i Popovski (2013)³⁰ su analizirali determinante profitabilnosti društava za osiguranje u Makedoniji od 2002. do 2011. godine. U istraživanju je korištena panel analiza podataka, a zavisna varijabla je povrat na imovinu. U modelu su korištene dvije skupine nezavisnih varijabli, tj. varijable specifične društvima za osiguranje te eksterne varijable, odnosno varijable specifične industriji osiguranja te makroekonomske varijable. U prvoj skupini bili su: udio troškova, udio šteta te veličina društva za osiguranje, a u drugoj skupini su bili rast BDP-a i inflacija. Rezultati istraživanja su pokazali da udio troškova te udio šteta ima negativan i statistički značajan utjecaj na profitabilnost društava za osiguranje. Varijabla veličina društva za osiguranje ima pozitivan, ali statistički beznačajan utjecaj na profitabilnost. Eksterna varijabla rast BDP-a ima statistički značajan i pozitivan utjecaj, a za razliku od nje varijabla inflacija ima statistički značajan, ali negativan utjecaj na profitabilnost društava za osiguranje u Makedoniji.

Dorofiti i Jakubik (2015)³¹ su istraživali povezanost između makroekonomskog okruženja i profitabilnosti društava za osiguranje u razdoblju od 2005. do 2012. godine. U istraživanje su

²⁹ Pervan M., Ćurak M., Marijanović I., (2012): Dinamic panel analysis of B&H insurance companies' profitability, 4th WSEAS World Multiconference on Applied Economics, Business and Development , (raspoloživo na <http://www.wseas.us/e-library/conferences/2012/Porto/AEBD/AEBD-24.pdf> – pristupljeno: 21.3.2017.)

³⁰ Pervan M., Ćurak M., Popovski K., (2013): How well insurance companies in Macedonia perform?, Recent researches in applied Economics and Management, br. 1 (raspoloživo na <http://www.wseas.us/e-library/conferences/2013/Chania/AEBDa/AEBDa-75.pdf> – pristupljeno: 7.4.2017.)

³¹ Dorofiti C., Jakubik P. (2015): Insurance sector profitability and the macroeconomic environment (raspoloživo na: <https://eiopa.europa.eu/Publications/Reports/Insurance%20Sector%20Profitability%20and%20the%20Macro%20EnvironmentFSR-May2015-.pdf> - pristupljeno 18.06.2017.)

uključili neživotna društva za osiguranje iz 25 zemalja Europe te životna društva za osiguranje iz 24 europske zemlje. U istraživanju je korišten dinamički panel model. Varijabla povrat na kapital je korištena kao zavisna varijabla, a nezavisne varijable su: rast BDP-a, razina kamatne stope, inflacija, stopa nezaposlenosti i cijene dionica. Rezultati su pokazali da kamatna stopa, kao i inflacija te pad cijena dionica statistički značajno, negativno utječu na profitabilnost društava za osiguranje, mjerena povratom na kapital. Dok rast BDP-a statistički značajno i pozitivno utječe na profitabilnost društava za osiguranje u promatranim zemljama Europe.

3.6.3. Prethodna istraživanja profitabilnosti društava za osiguranje u Hrvatskoj

Pervan i Pavić Kramarić (2010)³² su analizirali determinante profitabilnosti društava za osiguranje u Hrvatskoj u razdoblju od 2003. do 2009. godine. U istraživanju je korišten dinamička panel model. Rezultati istraživanja pokazali su da su društva za osiguranje u domaćem vlasništvu profitabilnija od istih u stranom vlasništvu. Varijable koncentracijski omjer, tržišni rast te veličina društva za osiguranje imaju statistički beznačajan utjecaj na profitabilnost društva za osiguranje u Hrvatskoj.

Pavić i Pervan (2010)³³ istraživali su učinke diversifikacije poslovanja na profitabilnost društava za osiguranje u Hrvatskoj. U istraživanje su bili uključena društva za osiguranje koja se bave poslovima neživotnih osiguranja, a istraživanje je obuhvaćalo period od 2004. godine do 2007. godine. U modelu za testiranje učinka diversifikacije poslovanja na profitabilnost društava za osiguranje, koristili su povrat na imovinu te povrat na kapital kao mjere profitabilnosti, a kao mjere diverzifikacije korištene su varijable entropija i Herfindahl indeks. Rezultati istraživanja pokazali su da obje mjere diversifikacije imaju negativan i statistički značajan utjecaj na profitabilnost.

Ćurak, Pepur i Poposki (2011)³⁴ istraživali su čimbenike koji utječu na uspješnost poslovanja društava za osiguranje u Hrvatskoj od 2004. do 2009. godine. U istraživanju je korištena panel

³² Pervan, M. Pavić Kramarić, T., (2010) Determinants of Insurance Companies' Profitability In Croatia. The Business Review. Cambridge Vol 16 No 1

³³ Pavić I., Pervan, M. (2010): Effects of corporate diversification on its performance : The case of Croatian non-life insurance industry, Ekonomska misao i praksa, Vol 1, (raspoloživo na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=83217 – pristupljeno 05.05.2017)

³⁴ Ćurak M. , Pepur S. i Poposki K. (2011): Firm and Economic Factors and Performance : Croatian Composite Insurers, The Business Review, Cambridge

analiza podataka. U modelu su bile uključene dvije skupine čimbenika, odnosno čimbenici specifični društvima za osiguranje te eksterni čimbenici. Zavisna varijabla u modelu bila je povrat na imovinu. Rezultati su pokazali da veličina društva za osiguranje, rizik osiguratelja, inflacija i povrat na vlasničku glavnici imaju statistički značajan utjecaj na profitabilnost društava za osiguranje u Hrvatskoj u promatranom razdoblju.

4. EMPIRIJSKA ANALIZA UTJECAJA RAZLIČITIH ČIMBENIKA NA PROFITABILNOST DRUŠTAVA ZA OSIGURANJE

4.1. Opis korištene statističke metodologije

Prilikom istraživanja determinanti profitabilnosti društava za osiguranja na području Jugoistočne Europe koristila se panel analiza podataka. Panel podaci sadrže veći broj podataka nego pripadajući prostorni podaci ili pripadajući vremenski nizovi. Stoga su znatno efikasniji u istraživanjima s obzirom da se istovremeno analizira vremenska i prostorna komponenta neke pojave i kao takvi su postali neizostavan dio znanstvenih radova.³⁵

Panel analiza omogućuje nam da kontroliramo varijable koje nisu mjerljive kao i varijable koje su vremenski promjenjive, ali se ne mijenjaju između pojedinih grupa kao npr. nacionalne politike i međunarodni sporazumi. Isto tako, jedna od prednosti je što je kod panel analize moguće dodavati varijable u različitim koracima analize što je pogodno za hijerarhijsko modeliranje. Za izvođenje zaključaka korištenjem ove statističke metode nije potrebna duga vremenska serija, a pruža nam više informacija i pouzdaniju procjenu parametara. Panel analiza omogućuje korištenje većeg broja varijabli, zatim manju kolinearnost te veći stupanj slobode.³⁶

Velika većina ekonomskih relacija je dinamičke prirode što znači da sadašnja vrijednost neke varijable ovisi o prethodnim vrijednostima te varijable. Dinamički panel modeli sadržavaju zavisnu varijablu s pomakom za jedan ili više vremenskih perioda unatrag ovisno o svojstvima zavisne varijable. Model koji sadrži zavisnu varijablu s jednim vremenskim pomakom unatrag ima oblik:

$$y_{it} = \mu + \gamma y_{i,t-1} + \beta_1 X_{it1} + \beta_2 X_{it2} + \dots + \beta_k X_{itk} + \alpha_1 + \varepsilon_{it}; i = 1 \dots N, t = 1 \dots T \quad (1)$$

N označava broj jedinica promatranja,

T označava broj razdoblja,

$y_{i,t-1}$ zavisna varijabla s pomakom,

X_{it} označava vektor parametra dimenzije k , vektor koji sadrži vrijednost k -nezavisnih varijabli, i -te jedinice promatranja u t vremenu,

³⁵ Škrabić Perić, B. (2015): Analiza panel podataka, nastavni materijali, Ekonomski fakultet Split.

³⁶ Baltagi, B. H. (2005): Econometric analysis of panel data, John Wiley and sons, Third edition, str. 4 – 9.

μ konstantni član, jednak za sve jedinice promatranja, ne mijenja se kroz vrijeme,

γ, β parametri koje treba procijeniti,

α_i slučajni efekt za zemlju i

ε_{it} greška procjene i -te jedinice promatranja u razdoblju t

pri čemu se podrazumijeva da su greške relacije nezavisno i identično distribuirane slučajne varijable sa sredinom 0 i varijancom σ_ε^2 .

Za procjenu dinamičkih panel modela postoji više procjenitelja, a njihov odabir ovisi o broju jedinica promatranja i o broju razdoblje. Kada se u istraživanju raspolaže s velikim brojem jedinica promatranja ($N \rightarrow \infty$) i relativno malenim brojem razdoblja T preporučuje se korištenje Arellano i Bondov procjenitelja, Blundellov i Bondov procjenitelja ili korigiranog procjenitelja fiksnog efekta. U slučaju kada je broj razdoblja $T > 0$, a jedinice promatranja N relativno male ili srednje dimenzije može se također koristiti korigirani procjenitelj fiksnog efekta, ali može se koristiti i prosječni procjenitelj grupe te združeni procjenitelj aritmetičkih sredina grupa.

Valjanost instrumenta koji se odaberu za procjenu modela testira se Sarganovim testom. Sarganov test je test za preindetifikaciju ograničenja. Uvođenjem svake nove instrumentalne varijable dodaje se novi uvjet (ograničenje) koje mora biti zadovoljeno. Nultom hipotezom se pretpostavlja da su instrumentalne varijable nekorelirane s rezidualima. Odbacivanjem nulte hipoteze se zaključuje da su neki od instrumenata korelirani s rezidualima, odnosno da u modelu postoji problem endogenosti. Ako se nulta hipoteza ne odbaci znači da su svi uvjeti zadovoljeni i da su odabrani instrumenti valjani.

U empirijskim istraživanjima se, uz Sarganov test, koriste još dva dijagnostička testa, m_1 i m_2 kojima se testira nepostojanje, odnosno postojanje problema autokorelacije. Nultom hipotezom testova se pretpostavlja nepostojanje problema autokorelacije s tim da test m_1 testira moguće postojanje problema autokorelacije prvog reda među prvim diferencijama reziduala, a test m_2 testira postojanje problema autokorelacije drugog reda među prvim diferencijama reziduala. Budući da se među diferencijama reziduala očekuje postojanje autokorelacije prvog reda, njezino se pojavljivanje najčešće zanemaruje. Međutim, postojanje autokorelacije drugog

reda upućuje na problem pri specifikaciji modela, tj. pokazuje da neki od uvjeta nisu zadovoljeni.³⁷

4.2. Opis definiranog uzorka

Ovo istraživanje je provedeno s ciljem utvrđivanja determinanti profitabilnosti društava za osiguranje na području Jugoistočne Europe. Istraživanje je obuhvaćalo društva za osiguranje u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, Srbiji, Crnoj Gori i Makedoniji u razdoblju od 2010. do 2015. godine, odnosno 103 društva za osiguranje. Kao indikator profitabilnosti koristila se varijabla povrat na kapital. Povrat na kapital je dobar pokazatelj brzine rasta društva za osiguranje jer se smatra da ukupni prihodi ne mogu rasti po stopi većoj od trenutnog iznosa ovog pokazatelja, osim u slučajevima zaduživanja kod banaka.

Varijable korištene u istraživanju izabrane su na temelju prethodnih istraživanja, ali i na osnovi teorijskih spoznaja o mogućem utjecaju pojedine varijable na profitabilnost društava za osiguranje. Uključene varijable su podijeljene u dvije skupine i to one koje su specifične za društva za osiguranje te one koje su specifične industriji osiguranja i makroekonomske varijable. Varijable specifične za društva za osiguranje koje su se koristile u istraživanju su: rizik iz poslova preuzimanja rizika u osiguranju, pokazatelj solventnosti, udio premija osiguranja od automobilske odgovornosti u ukupnim premijama društva za osiguranje, veličina društva i koeficijent financijske stabilnosti. Drugu skupinu varijabli činili su: koncentracijski omjer, kamatna stopa, inflacija, indeks percepcije korupcije i indeks jednostavnosti poslovanja.

Podaci za društva za osiguranje iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine te Makedonije su prikupljeni s web stranica društava, a podaci za društva u Srbiji i Crnoj Gori su prikupljeni na stranicama nacionalnih agencija za nadzor poslovanja društava za osiguranje. U Srbiji to je Narodna banka Srbije (www.nbs.rs), a u Crnoj Gori Agencija za nadzor osiguranja (www.ano.me). Makroekonomski podaci te podaci specifični industriji osiguranja pojedine zemlje prikupljeni su na web stanicama www.tradingeconomics.com, www.transparency.org, www.worldbank.org, www.bhas.ba, www.dzs.hr te na web stranicama nacionalnih agencija za

³⁷ Škrabić Perić, B. (2015): op.cit

nadzor poslovanja društava za osiguranje (www.hanfa.hr, www.huo.hr, www.azobih.gov.ba, www.nbs.rs, www.ano.me, www.aso.mk).

4.3. Definiranje varijabli korištenih u modelu

4.3.1. Interne varijable

4.3.1.1. Rast potražnje za osiguranjem

Varijabla rast potražnje za osiguranjem³⁸ dobije se kao omjer razlike zaračunate bruto premije osiguranja u tekućoj i prethodnoj godini i iznosa zaračunate bruto premije osiguranja u prethodnoj godini. Ova varijabla je uključena u istraživanje jer je premija osiguranja cijena koju plaćaju osiguranici društvu za osiguranje za preuzeti rizik, a sama premija osiguranja se sastoji od cijene osiguranja rizika, troškova poslovanja i zarade. Uzevši u obzir da je i sama zarada društva za osiguranje uključena u premiju osiguranja prilikom sklapanja svakog ugovora o osiguranju, jasno je da će rast potražnje za osiguranjem i plaćanjem sve većeg broja premija osiguranja pozitivno utjecati na financijski rezultat društva za osiguranje na kraju poslovne godine.

4.3.1.2. Pokazatelj solventnosti

Pokazatelj solventnosti³⁹ se dobije omjerom iznosa imovine društva za osiguranje i ukupne zaračunate bruto premija osiguranja. Može se smatrati sličnim zahtjevima adekvatnosti kapitala banaka. U europskom zakonodavstvu pokazatelj solventnosti tako predstavlja dodatna sredstva koja su dostupna društvu za osiguranje, odnosno djeluje kao „sigurnosna mreža“ za pokrivanje budućih dospjelih obveza. Isto tako, može služiti i kao jamstvo za buduća zaduživanja društva za osiguranje.

Stoga je bitno da društva za osiguranje uspostavljaju i održavaju odgovarajuću razinu pokazatelja solventnosti, jer osim njegove važnosti društvima za osiguranje, on ima bitnu ulogu i samim osiguranicima. Pokazatelj solventnosti je važan instrument zaštite osiguranika jer

³⁸ eng. *Underwriting risk*

³⁹ eng. *Solvency margin*

društva čija je imovina veća od zaračunate bruto premije će teže doći u situaciju da nisu sposobna isplatiti odštetne zahtjeve.

Potreban pokazatelj solventnosti za društva koja se bave životnim osiguranjima računa se uzimajući u obzir sljedeće varijable: rizik imovine, rizik osiguranja, rizik kamatne stope te rizik poslovanja. Za društva koja se bave neživotnim osiguranjima uključuju se sljedeće varijable: rizik imovine, kreditni rizik, rizik iz poslova preuzimanja rizika u osiguranju te rizik izvanbilančnih stavki.⁴⁰

4.3.1.3. Udio premija osiguranja od automobilske odgovornosti u ukupnim premijama društva za osiguranje

Ugovor o osiguranju od automobilske odgovornosti je osiguranje vlasnika vozila od odgovornosti za štete nanesene trećim osobama. Svrha ovo osiguranja je: uklanjanje štetnih posljedica uporabe motornih vozila, umanjeње financijskog tereta štetnika, naknade štete koju trpi oštećena osoba te pravna zaštita ugovaratelja i korisnika osiguranja. Osiguranje od automobilske odgovornosti je uvjet za registriranje vozila (uključujući i izdavanje probnih pločica) i uvjet za izdavanje prometne dozvole. Vlasnik vozila koji posjeduje osiguranje od automobilske odgovornosti izgubiti će prava iz osiguranja ukoliko: koristi vozilo u svrhu za koju nije namijenjeno, vozio je vozač bez valjane vozačke dozvole ili kojemu je oduzeta vozačka dozvola ili kojem je izrečena zaštitna mjera zabrane upravljanja vozilima. Isto tako, izgubiti će pravo ukoliko je vozač bio pod utjecajem alkohola ili narkotika, ako je namjerno prouzročena šteta ili ako je vozač počinio kazneno djelo obijesne vožnje.⁴¹

U već spomenutom istraživanju Kozak (2011)⁴² je analizirao determinante profitabilnosti društava za osiguranja u Poljskoj od 2002. do 2009. godine. Jedna od varijabli bila je upravo udio premija osiguranja od automobilske odgovornosti u ukupnim premijama društva za osiguranje i njegovi rezultati istraživanja su pokazali da smanjeni udio premija osiguranja od

⁴⁰ EUROPEAN PARLIAMENT (2001): The solvency margin system (raspoloživo na: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2001/304260/IPOL-ECON_NT\(2001\)304260_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2001/304260/IPOL-ECON_NT(2001)304260_EN.pdf) – pristupljeno: 01.06.2017.)

⁴¹ Mudrić M. (2014): Osiguranje od automobilske odgovornosti, nastavni materijali, Pravni fakultet, Zagreb (raspoloživo na: [https://www.pravo.unizg.hr/download/repository/Osiguranje od automobilske odgovornosti%5B1%5D%5B1%5D.pdf](https://www.pravo.unizg.hr/download/repository/Osiguranje%20od%20automobilske%20odgovornosti%5B1%5D%5B1%5D.pdf) – pristupljeno: 08.06.2017.)

⁴² Vidi potpoglavlje 3.6.2. Prethodna istraživanja profitabilnosti društava za osiguranje u Europi

automobilske odgovornosti u ukupnim premijama osiguranja ima pozitivan utjecaj na profitabilnost društava za osiguranje.

4.3.1.4. Veličina društva za osiguranje

U ovom istraživanju varijabla veličina društva za osiguranje mjerena je imovinom društava. Imovina društva za osiguranje se sastoji od sljedećih stavki:

- potraživanja za upisani, a neuplaćeni kapital,
- nematerijalna imovina,
- materijalna imovina,
- ulaganja,
- ulaganja za račun i rizik vlasnika polica životnog osiguranja,
- udio reosiguranja u tehničkim pričuvama,
- odgođena i tekuća porezana imovina,
- potraživanja,
- ostala imovina,
- plaćeni troškovi budućeg razdoblja i neuspjela naplata prihoda.⁴³

Varijabla veličina društva često je korištena u istraživanjima determinanti profitabilnosti društava za osiguranje. Tako ju je koristio i Malik (2011)⁴⁴ kada je ispitivao determinante profitabilnosti društava za osiguranje u Pakistanu. U njegovom istraživanju ova varijabla je pokazala pozitivan i statistički značajan utjecaj na profitabilnost društava za osiguranje. Isto tako, Boadi, Antwi i Lartey (2013)⁴⁵ su analizirali determinante profitabilnosti društava za osiguranje u Gani, a varijabla veličina društva za osiguranje je imala pozitivan i statistički značajan utjecaj na profitabilnost društava za osiguranje. Pervan, Ćurak i Popovski (2013)⁴⁶ su proveli istraživanje o determinantama profitabilnosti društava za osiguranje u Makedoniji. U

⁴³ Narodne novine (2010): Pravilnik o strukturi i sadržaju financijskih izvještaja društva za osiguranje, odnosno društva za reosiguranje, Narodne novine d.d., Zagreb, broj 140/05 (raspoloživo na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2010_11_132_3452.html - pristupljeno 04.06.2017.)

⁴⁴ Vidi potpoglavlje 3.6.1. Prethodna istraživanja profitabilnosti društava za osiguranje u SAD-u i svijetu

⁴⁵ Vidi potpoglavlje 3.6.1. Prethodna istraživanja profitabilnosti društava za osiguranje u SAD-u i svijetu

⁴⁶ Vidi potpoglavlje 3.6.2. Prethodna istraživanja profitabilnosti društava za osiguranje u Europi

njihovom istraživanju varijabla veličina društva imala je pozitivan, ali statistički beznačajan utjecaj na profitabilnost društava za osiguranje.

4.3.1.5. Koeficijent financijske stabilnosti

Koeficijent financijske stabilnosti jedan je od najučestalijih pokazatelja likvidnosti. Likvidnost je svojstvo imovine ili njezinih pojedinih dijelova da se mogu pretvoriti u gotovinu dostatnu za pokriće preuzetih obveza. Poduzeća u svom poslovanju teže očuvanju likvidnosti odnosno da pravovremeno podmiruju svoje obveze.⁴⁷

Koeficijent financijske stabilnosti dobije se stavljanjem u omjer dugotrajne imovine te dugoročnih obveza i kapitala društva. Ovaj pokazatelj trebao bi biti manji od 1 jer se iz dijela dugoročnih izvora mora financirati kratkotrajna imovina. Ako je veći od 1 znači da je dugotrajna imovina financirana iz kratkoročnih obveza, tj. da postoji deficit radnog kapitala.⁴⁸

4.3.2. Eksterne varijable

4.3.2.1. Koncentracijski omjer

Koncentracijski omjer izražava veličinu tržišnog udjela koncentriranog u rukama n najvećih poduzeća u industriji. Formula za izračun koncentracijskog omjera glasi:

$$CR_n = MS_1 + MS_2 + \dots + MS_n = \sum_{i=1}^n MS_i \quad (2)$$

n broj velikih poduzeća uzetih u razmatranje

MS_i tržišni udio i -tog poduzeća

U Velikoj Britaniji varijabla n najčešće poprima vrijednost 3 ili 5, dok se u SAD-u gotovo uvijek uzima vrijednost 4. Zavisno od dobivene vrijednosti koncentracijskog omjera određenog

⁴⁷ <http://www.poslovni.hr/leksikon/likvidnost-1443> (pristupljeno 04.06.2017.)

⁴⁸ Šarlija N. (2009): Financijska analiza, nastavni materijali, Ekonomski fakultet Osijek (raspoloživo na: https://www.mathos.unios.hr/analizapp/Files/Financijska_analiza.doc.pdf - pristupljeno: 05.06.2017.)

broja vodećih poduzeća neke industrije, formulirati će se i zaključak o razini konkurentnosti koji u njoj postoji.⁴⁹

4.3.2.2. Kamatna stopa

Kamatna stopa najjednostavnije rečeno predstavlja cijenu troška korištenja tuđeg kapitala. Kada se govori o utjecaju kamatne stope u ekonomiji misli se na referentnu kamatnu stopu. Referentna kamatna stopa ima tri karakteristike:

- Izračunava se na „dubokom“ likvidnom tržištu. Takvo je tržište veoma konkurentno pa niti jedan sudionik ne može utjecati na kamatnu stopu velikim iznosom kredita/depozita ili namjenom manipulacijom. Računanje vaganog prosjeka na temelju iznimno velikog broja transakcija osigurava reprezentativnost i stabilnost tako izračunate kamatne stope.
- Referentna kamatna stopa nalazi se pod utjecajem temeljnih kamatnih stopa tržišta novca. Središnje banke određuju temeljne kamatne stope tržišta novca sukladno ciljevima monetarne politike. Najpoznatije temeljne kamatne stope su stopa na federalna sredstva u SAD-u i minimalna kamatna stopa za refinanciranje kod Europske središnje banke.
- Reprezentativnost formirane kamatne stope čini ju referentnom. To znači da se u mnogim ugovorima o zajmovima pojavljuje kao osnovica za izračun krajnje kamatne stope koju plaća dužnik. Na taj način aktivna kamatna stopa postaje varijabilna zavisno o kretanju referentne kamatne stope.

Referente kamatne stope predstavljaju jedinstvene javno objavljene kamatne stope za pojedine valute i rokove, utvrđene na međunarodnom ili međubankovnom tržištu novca.⁵⁰

Europska komisija je dopuštena ulaganja društava za osiguranje odredila direktivom 2002/83. Prema toj direktivi društva za osiguranje se prilikom ulaganja rukovode načelom raznovrsnosti i disperzije kojima je cilj očuvanje vrijednosti imovine te ograničenje rizika gubitaka od ulaganja.⁵¹ Međutim, promjene kamatnih stopa, mijenjaju tržišnu vrijednost različitih stavki

⁴⁹ Pervan, M. (2007): Industrijska koncentracija kao determinanta profitabilnosti hrvatskih poduzeća, doktorska disertacija, Ekonomski fakultet, Split, str. 76 -77.

⁵⁰ Deković Ž. (2015): Nacionalna referentna kamatna stopa u hrvatskom bankarstvu, Zbornik radova Veleučilišta u Šibeniku, No 1-2, str. 209 - 210. (raspoloživo na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=209948 – pristupljeno 05.06.2017.)

⁵¹ Hladika M., Marić M: (2014): Analiza investicijskog portfelja društava za osiguranje u Republici Hrvatskoj, Ekonomska misao i praksa, No 2, str. 517 – 518. (raspoloživo na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=193324 – pristupljeno 06.06.2017.)

imovine društava, prije svega vrijednosnica, dionica i obveznica. Cijena vrijednosnih papira se kreće inverzno u odnosu na promjene kamatnih stopa. Kada se kamate povećavaju cijena se smanjuje jer se njihovi novčani tokovi diskontiraju većim kamatnim stopama te je njihova sadašnja vrijednost niža.⁵²

4.3.2.3. Inflacija

Inflacija je stopa rasta opće razine cijena. Ona narušava normalne ekonomske međuovisnosti i racionalno ponašanje privrednih subjekata. Visoke stope inflacije su često povezane sa „pregrijanim“ gospodarstvima, to jest, onima u kojima potražnja za robama i uslugama nadmašuje proizvodne kapacitete što dovodi do većeg pritiska na cijene.⁵³ Ostvarenje niske stope inflacije je u Republici Hrvatskoj, kao i u većini gospodarstava primarni cilj monetarne politike koju provodi središnja banka. Inflacija se obično mjeri s indeksom potrošačkih cijena (CPI), ali i sa još nekim drugim statističkim indeksima. Košarica koja predstavlja indeks sadrži proizvode i usluge poput hrane, odjeće, goriva, stanovanja i slično. Visina inflacije se određuje u odnosu na promjenu vrijednosti košarice proizvoda i usluga u određenom vremenskom razdoblju.⁵⁴

Inflacija je česta varijabla u istraživanjima o profitabilnosti društava za osiguranje. Tako su je koristili i Pervan, Ćurak i Popovski (2013)⁵⁵ prilikom analiziranja determinanti profitabilnosti društava za osiguranje u Makedoniji. Rezultati ovog istraživanja su pokazali da inflacija ima statistički značajan i negativan utjecaj na profitabilnost društava za osiguranje. Dorofiti i Jakubik (2015)⁵⁶ su istraživali povezanost makroekonomskog okruženja i profitabilnosti društava za osiguranje. Istraživanje je uključivalo 25 neživotnih i 24 životna društva za osiguranje na području Europe. Rezultati ovog istraživanja, isto kao i prethodno navedenog, su pokazali da inflacija statistički značajno i negativno utječe na profitabilnost društava za osiguranje.

⁵²<http://www.ekof.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2014/10/Mehanizam-transmisije-monetarne-politike.docx> (pristupljeno 06.06.2017.)

⁵³ Šantak Z. (2002): Značaj makroekonomske analize za ulaganja, Hrvatsko mirovinsko investicijsko društvo, broj 3 (raspoloživo na: <http://www.mirovinsko.hr/UserDocsImages/hmid/Newsletter%2012.pdf> – pristupljeno 06.06.2017.)

⁵⁴ <http://www.ekonomskirjecnik.com/definicije/inflacija.html> (pristupljeno 06.06.2017.)

⁵⁵ Vidi potpoglavlje 3.6.2. Prethodna istraživanja profitabilnosti društava za osiguranje u Europi

⁵⁶ Vidi potpoglavlje 3.6.2. Prethodna istraživanja profitabilnosti društava za osiguranje u Europi

4.3.2.4. Indeks percepcije korupcije

Indeks percepcije korupcije (IPK) je istraživanje koje stvara rang listu zemalja prema ocjeni o raširenosti korupcije u njima, tj. do koje se mjere percipira da su tijela javne vlasti korumpirana. Indeks određene države ukazuje na to kolika je razina percepcije korupcije u javnom sektoru na skali od 0 do 100, gdje 0 predstavlja zemlju za koju se percipira kao visoko korumpirana, dok se ona ocjenjena sa 100 percipira kao zemlji očišćenu od korupcije.

Zemlje koje su najviše rangirane, pokazuju da transparentnost sustava potiče društvenu odgovornost i smanjuje korupciju. U jače korumpiranim zemljama jedan od najvećih izazova predstavlja korupcija u javnom sektoru, posebno u područjima kao što su političke stranke, policija i pravosuđe.⁵⁷

Nacionalno vijeće za konkurentnost svake godine izdaje Izvješće o globalnoj konkurentnosti Hrvatske. Prema tom Izvješću u 2014. godini prema percepciji gospodarstvenika najproblematičniji faktori za poslovanju su: na prvom mjestu niska učinkovitost javne uprave, zatim nestabilnost politike, a na trećem mjestu je korupcija.⁵⁸

Korupcija koči uvoz i primjenu novih tehnologija, uvoz kapitala, uspješnu privatizaciju, mobilnost i povećanje proizvodnosti radne snage i druge čimbenike ekonomske uspješnosti. Povećava se trošak za ulazak na tržište, narušava se konkurentnost i povećava se poslovni rizik. Korupcija utječe na izravna inozemna ulaganja te je prepreka razvitku poduzetništva i gospodarstva općenito.⁵⁹

4.3.2.5. Indeks jednostavnosti poslovanja

Indeks jednostavnosti poslovanja⁶⁰ je pokazatelj koji zemlje svijeta rangira po jednostavnosti poslovanja u svakoj od njih, od 1 do 190. Visok indeks jednostavnosti poslovanja znači da je regulatorno okruženje pogodnije za početak i rad tvrtke. Ovaj indeks svake godine izračunava

⁵⁷ <http://www.transparency.hr> (pristupljeno 07.06.2017.)

⁵⁸ Nacionalno vijeće za konkurentnost (2014): Izvješće o globalnoj konkurentnosti 2014-2015: Pozicija Hrvatske (raspoloživo na: www.konkurentnost.hr/lgs.axd?t=16&id=504 – pristupljeno 07.06.2017.)

⁵⁹ Ivić T. (2015): Utjecaj korupcije na gospodarstvo, završni rad, Fakultet ekonomije i turizma Pula (raspoloživo na: <https://repozitorij.unipu.hr/islandora/object/unipu%3A186/datastream/PDF/view> - pristupljeno 07.06.2017)

⁶⁰ eng. *Ease of doing business*

Svjetska banka i objavljuje na svojim službenim stranicama. Indeks jednostavnosti poslovanja računa se na temelju 10 varijabli:

- Početak poslovanja - postupci, vrijeme, trošak i minimalni kapital za početak poslovanja,
- Rješavanje građevinske dozvole - postupci, vrijeme i troškovi izgradnje postrojenja, uredskih zgrada ili skladišta,
- Dobivanje električne energije - procedure, vrijeme i troškovi potrebni za stjecanje trajne strujne veze za novoizgrađeni skladište,
- Registracija imovine - postupci, vrijeme i trošak za registraciju komercijalnih nekretnina,
- Dobivanje kredita – vrijeme, trošak, brzina i potrebna dokumentacija za dobivanje kredita od komercijalnih banaka,
- Zaštita investitora – zakonodavna zaštita dioničara,
- Plaćanje poreza - broj uplaćenih poreza, sate godišnje potrošene pripreme poreznih prijava i ukupni porez koji se plaća kao udio u bruto dobiti,
- Trgovanje preko granica - broj dokumenata, trošak i vrijeme potrebno za izvoz i uvoz,
- Provođenje ugovora - postupci, vrijeme i troškovi za naplatu potraživanja,
- Rješavanje stečajnog postupka - vrijeme, trošak i stopa povrata (%) u stečajnom postupku.⁶¹

⁶¹ <http://www.worldbank.org/> (pristupljeno 08.06.2017.)

4.4. Testiranje modela i analiza rezultata istraživanja

Kao što je već prethodno navedeno, u ovom istraživanju će se analizirati determinante koje utječu na profitabilnost društava za osiguranje na području Jugoistočne Europe, odnosno Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije, Crne Gore i Makedonije. Istraživanje je napravljeno primjenom dinamičkog panel modela, a uključuje razdoblje od 2010. do 2015. godine. Za analizu se koristio Arellano - Bond procjenitelj u dva koraka. U tablici 14 se nalazi popis varijabli korištenih u istraživanju, kao i njihov očekivani utjecaj na profitabilnost društava za osiguranje.

Tablica 14: Varijable korištene u analizi

Naziv varijable	Očekivani predznak	Izvor podataka
Povrat na kapital (ROE)	/	Financijski izvještaji društava za osiguranje
Rast potražnje za osiguranjem	pozitivan	Financijski izvještaji društava za osiguranje
Pokazatelj solventnosti	pozitivan	Financijski izvještaji društava za osiguranje
Udio premija osiguranja od automobilske odgovornosti u ukupnim premijama	negativan	Izvještaji nacionalnih agencija za nadzor poslovanja društava za osiguranje
Veličina društva za osiguranje (imovina)	pozitivan	Financijski izvještaji društava za osiguranje
Koeficijent financijske stabilnosti	negativan	Financijski izvještaji društava za osiguranje
Koncentracijski omjer (CR4)	pozitivan	Izvještaji nacionalnih agencija za nadzor poslovanja društava za osiguranje
Realne kamatna stopa (%)	negativan	www.tradingeconomics.com
Inflacija (%)	negativan	www.tradingeconomics.com
Indeks percepcije korupcije	pozitivan	www.transparency.hr
Indeks jednostavnosti poslovanja	pozitivan	www.worldbank.org

Izračun: obrada autorice

Svaka panel analiza počinje deskriptivnom statistikom koja je za ovo istraživanje prikazana u tablici 15.

Tablica 15: Deskriptivna statistika

Variable	Obs	Mean	Std. Dev.	Min	Max
-----+-----					
roe	551	.0003267	.3283411	-4.88	.81
demand	551	.3392559	3.679998	-.91	83.51
solvency	550	4.230945	20.52085	.19	476.49
acouk_pr	551	.2925953	.3131929	0	1
size_imov	551	18.88466	1.509175	11.16	22.85
-----+-----					
fin_sta	551	.8595281	.249207	.02	3.25
cr4	551	58.88697	14.91677	35.98	85.05
kam_stope	551	7.197768	2.364072	2.5	11.78
inflacija	551	2.910526	3.400085	-1.2	11.2
tra_index	551	41.04537	4.733222	32	51
-----+-----					
e_d_b	551	62.28145	6.008004	51.96	78.95

Izvor: izračun autorice

Iz tablice 15 vidljivo je da je prosječan povrat na kapital 0,00033% s prosječnim odstupanjem 0,39% od aritmetičke sredine. Najniži zabilježeni povrat na kapital je -4,88% dok je najviši zabilježeni povrat na kapital 0,81%.

Nadalje, iz tablice 15 može se vidjeti da je prosječan rast potražnje za osiguranjem iznosio 0,34% s prosječnim odstupanjem 3,68% od aritmetičke sredine. Minimalni iznos ove varijable je -0,91%, a maksimalan 83,51%. Pokazatelj solventnosti u promatranom razdoblju za odabrane zemlje iznosio je 4.23% s prosječnim odstupanjem od 20,52%. Minimalan pokazatelj solventnosti iznosio je 0,19%, a maksimalan pokazatelj solventnosti je dosegao iznos od 476,49%.

Udio premija osiguranja od automobilske odgovornosti u ukupnim premijama u promatranom razdoblju za odabrane zemlje iznosio je 0,29% s prosječnim odstupanjem od 0,31% od aritmetičke sredine. Prosječna veličina društva za osiguranje mjerena imovinom društva u razdoblju od 2010. do 2015. godine iznosila je 18.88 milijuna kuna s prosječnim odstupanjem od 1,51 milijun kuna od aritmetičke sredine. Minimalna vrijednost imovine iznosila je 11,16 milijuna kuna, dok je maksimalna vrijednost iznosila 22,85 milijuna kuna. Prosječna vrijednost pokazatelja financijske stabilnosti iznosila je 0,86 s prosječnim odstupanjem od 0,25 od aritmetičke sredine.

Varijabla koncentracijski omjer iznosila je 58.88% s prosječnim odstupanjem od 14,92%. Minimalna vrijednost ove varijable zabilježena je u Bosni i Hercegovini za 2015. godinu i iznosila je 35,98%, a maksimalna vrijednost od 85,05% zabilježena je 2010. godine u Crnoj Gori. Prosječna vrijednost realnih kamatnih stopa u promatrano razdoblje za odabrane zemlje iznosi 7.197768% s prosječnim odstupanjem od 2,36%. Prosječna stopa inflacije iznosila je 2,91% u promatranom razdoblju s prosječnim odstupanjem od 3,4% od aritmetičke sredine. Najniža stopa inflacije u promatranom razdoblju bila je 2015. godine u Bosni i Hercegovini i iznosila je -1,20%, a najviša stopa inflacije bila je 2011. godine u Srbiji i iznosila je 11,20%.

Prosječan indeks percepcije korupcije iznosio je 41,05 s prosječnim odstupanjem od 4,77 od aritmetičke sredine. Najmanju vrijednost ovog pokazatelja imala je Bosna i Hercegovina 2010. godine kada je isti iznosio 32, a najveću vrijednost imala je Hrvatska 2015. godine i iznosio je 51. Indeks jednostavnosti poslovanja ima prosječnu vrijednost 62,28, minimalnu vrijednost indeksa imala je Bosna i Hercegovina 2010. godine kada je iznosio 51,96, a maksimalnu vrijednost od 78,95 imala je Makedonija 2015. godine.

Nakon deskriptivne statistike slijedi prikaz korelacijske matrice u tablici 16 koja nam pomaže odrediti među kojim varijablama bi se mogao pojaviti problem multikolinearnosti. Prema prikazu u tablici 16 nezavisne varijable pokazuju povezanost, no ona je u svim slučajevima manja od 0,7 i stoga ne bi trebala utjecati na problem multikolinearnosti.

Tablica 16: Korelacijska matrica

	roe	under~k	sol	aouuk	size_i~v	fin_sta	cr4	kam_st	inflac~a	tra_in~x	e_d_b
roe	1.0000										
demand	-0.0296	1.0000									
solvency	-0.0125	0.0031	1.0000								
aouuk_pr	0.0346	-0.0575	-0.0979	1.0000							
size_imov	0.1243	-0.0728	-0.0461	0.0390	1.0000						
fin_sta	-0.0186	-0.0251	0.0375	-0.1330	0.0286	1.0000					
cr4	-0.1383	0.0559	0.0677	-0.3373	-0.0187	-0.0565	1.0000				
kam_stope	-0.1226	0.0829	0.0652	-0.1127	0.0710	-0.1293	0.6569	1.0000			
inflacija	-0.1205	0.0903	0.1164	-0.1230	-0.1137	-0.0759	0.4036	0.4441	1.0000		
tra_index	-0.0225	-0.0367	-0.0540	-0.2575	0.2228	0.1493	0.0917	-0.1127	-0.4477	1.0000	
e_d_b	-0.0081	-0.0264	-0.0184	-0.4343	0.0152	0.1480	0.1713	-0.1887	-0.2882	0.6050	1.0000

Izvor: izračun autorice

Nakon korelacijske matrice prikazat će se rezultati dinamičke panel analize kojima će se potvrditi ili odbaciti postavljene hipoteze. Kao što je već navedeno za analizu je korišten Arellano Bondov procjenitelj u dva koraka. Rezultati dinamičke panel analize prikazani su u sljedećoj tablici:

Tablica 17: Dinamička panel analiza determinanti profitabilnosti društava za osiguranje na području Jugoistočne Europe, 2010 -2015

Arellano-Bond dynamic panel-data estimation		Number of obs	=	348	
Group variable: id		Number of groups	=	97	
Time variable: t					
		Obs per group:	min =	1	
			avg =	3.587629	
			max =	4	
Number of instruments = 15		Wald chi2(11)	=	137.77	
		Prob > chi2	=	0.0000	
Two-step results					

roe	Coef.	Std. Err.	z	P> z	[95% Conf. Interval]
-----+-----					
roe					
L1.	.0522016	.0147326	3.54	0.000	.0233262 .0810771
demand	.003238	.000757	4.28	0.000	.0017543 .0047217
solvency	.0149371	.008147	1.83	0.067	-.0010307 .0309049
aouuk_pr	-.376966	.1762111	-2.14	0.032	-.7223333 -.0315986
size_imov	.0073561	.005629	1.31	0.191	-.0036765 .0183887
fin_sta	-.0582246	.0222107	-2.62	0.009	-.1017569 -.0146924
cr4	.021458	.0127405	1.68	0.092	-.003513 .0464289
kam_stope	-.0209132	.0070777	-2.95	0.003	-.0347852 -.0070413
inflacija	-.0125726	.0055456	-2.27	0.023	-.0234418 -.0017035
tra_index	.0082474	.0034174	2.41	0.016	.0015493 .0149454
e_d_b	.004782	.0041923	1.14	0.254	-.0034348 .0129987
_cons	-1.711871	1.021205	-1.68	0.094	-3.713395 .2896537

Warning: gmm two-step standard errors are biased; robust standard errors are recommended.					
Instruments for differenced equation					
GMM-type: L(2/2).roe					
Standard: D.demandD.solvency D.aouuk_pr D.size_imov D.fin_sta D.cr4					
D.kam_stope D.inflacija D.tra_index D.e_d_b					
Instruments for level equation					
Standard: _cons					

Izvor: izračun autorice

Sargan test of overidentifying restrictions			
H0: overidentifying restrictions are valid			
chi2(3)	=	3.861909	
Prob > chi2	=	0.2768	

Slika 4: Sargan test

Izvor: izračun autorice

Na temelju Sarganova testa može se donijeti zaključak da u modelu nema problema endogenosti, odnosno da su instrumenti valjani.

Arellano-Bond test for zero autocorrelation in first-differenced errors			
Order	z	Prob > z	
+-----+			
1	-1.3501	0.1770	
2	.81413	0.4156	
+-----+			
H0: no autocorrelation			

Slika 5: Test autokorelacije

Izvor: izračun autorice

Na temelju testa autokorelacije može se donijeti zaključak da u procijenjenom modelu nema problema autokorelacije među diferencijalima prvog i drugog reda.

Statistički signifikantna vrijednost varijable profitabilnosti prethodnog perioda potvrđuje opravdanost primjene dinamičke panel analize.

Nakon provedenih testova možemo analizirati hipoteze:

H₁: Postoji statistički značajna veza između rasta potražnje za osiguranjem i profitabilnosti društava za osiguranje.

Rast potražnje za osiguranjem ima pozitivan i statistički značajan utjecaj na profitabilnost društava za osiguranje. Ovakav rezultat je očekivan, ako se uzme u obzir da je i sama zarada društva za osiguranje uključena u premiju osiguranja prilikom sklapanja svakog ugovora o osiguranju. Jasno je da će rast potražnje za osiguranjem i plaćanjem sve većeg broja premija osiguranja pozitivno utjecati na profitabilnost društava za osiguranje.

H₂: Postoji statistički značajna veza između pokazatelja solventnosti i profitabilnosti društava za osiguranje.

Pokazatelj solventnosti nema statistički značajan utjecaj na profitabilnost društava za osiguranjem. To znači da promjena ove varijable neće značajno utjecati na profitabilnost te se na razini od 5% statističke signifikantnosti druga hipoteza odbacuje.

H₃: Udio premija osiguranja od automobilske odgovornosti u ukupnim premijama statistički značajno utječe na profitabilnost društava za osiguranje.

Ovo istraživanje pokazalo je da udio premija osiguranja od automobilske odgovornosti u ukupnim premijama negativno i statistički značajno utječe na profitabilnost društava za osiguranje. Dakle, profitabilnost se povećava s padom udjela premija osiguranja od automobilske odgovornosti u ukupnim premijama. Rezultat dobiven u istraživanju može se objasniti činjenicom da su upravo vozači automobila čest uzrok šteta nastalih na drugim osobama i imovini. Sukladno tome, društva za osiguranje s većim udjelom premija osiguranja od automobilske odgovornosti u ukupnim premijama češće će isplaćivati štete koje su uzrokovali njihovi osiguranici, što će negativno utjecati na njihov profit.

H₄: Veličina društva za osiguranje mjerena njegovom imovinom statistički značajno utječe na profitabilnost društva za osiguranje.

Varijabla veličina društva za osiguranje mjerena njegovom imovinom nema statistički značajan utjecaj na profitabilnost istih te se četvrta hipoteza odbacuje.

H₅: Koeficijent financijske stabilnosti statistički značajno utječe na profitabilnost društava za osiguranje.

Varijabla koeficijent financijske stabilnosti statistički je značajna. Koeficijent uz nju je negativan, odnosno može se zaključiti da se profitabilnost društava za osiguranje smanjuje s rastom koeficijenta financijske stabilnosti. Upravo ovakav rezultat istraživanja je i očekivan jer ukoliko je ovaj pokazatelj likvidnosti manji od 1, društvo za osiguranje dio svoje kratkotrajne imovine mora financirati iz kvalitetnih dugoročnih izvora. Iz toga se može zaključiti da što je vrijednost ovog pokazatelja manja, to je likvidnost i financijska stabilnost društva za osiguranje veća.

H₆: Postoji statistički značajna veza između koncentracijskog omjera i profitabilnosti društava za osiguranje.

Prema rezultatima provedenog istraživanja koncentracijski omjer nema statistički značajan utjecaj na profitabilnost društava za osiguranje te se na razini od 5% statističke signifikantnosti šesta hipoteza odbacuje .

H₇: Kretanje kamatne stope statistički značajno utječe na profitabilnost društva za osiguranje.

Rezultati istraživanja su pokazali da realna kamatna stopa negativno i statistički značajno utječe na profitabilnost društva za osiguranje. Investicije i ulaganja su sastavni dio imovine društva za osiguranje, a prema makroekonomskoj teoriji kada realne kamatne stope rastu, pada vrijednost investicija i ulaganja u vrijednosne papire. Smanjivanjem vrijednosti investicijskog portfelja smanjuje se jedan od „izvora“ društva za osiguranje za isplatu šteta i osiguranih svota što direktno smanjuje profitabilnost društva za osiguranje.

H₈: Inflacija statistički značajno utječe na profitabilnost društava za osiguranje.

Varijabla inflacija statistički je značajna. Koeficijent uz nju pokazao se negativan, odnosno može se zaključiti da se profitabilnost društava za osiguranje smanjuje s rastom inflacije. Inflacija utječe na vrijednost vrijednosnih papira koja društvo za osiguranje imaju u svom posjedu. Prilikom odluke o ulaganju društva za osiguranje se suočavaju s rizikom inflacije, odnosno rizikom smanjenja vrijednosti vrijednosnih papira uslijed općeg rasta cijena, što se negativno odražava na profitabilnost društava za osiguranje.

H₉: Postoji statistički značajna veza između indeksa percepcije korupcije i profitabilnosti društva za osiguranje.

Kao što je već ranije navedeno u teorijskom dijelu ovog rada, indeks percepcije korupcije određene države ocjenjuje se na skali od 0 do 100, gdje 0 predstavlja zemlju za koju se percipira kao visoko korumpirana, dok se onu ocjenjenu sa 100 percipira kao zemlji očišćenu od korupcije. Zemlje koje su najviše rangirane, pokazuju da transparentnost sustava potiče društvenu odgovornost i smanjuje korupciju. U ovom istraživanju, indeks percepcije korupcije statistički značajno i pozitivno utječe na profitabilnost društava za osiguranje, što znači da kada se pojedina zemlja suočava sa smanjenjem korupcije povećava se profitabilnost društava za

osiguranje. Korupcija utječe na izravna inozemna ulaganja, povećava trošak za ulazak na tržište i poslovni rizik, narušava konkurentnost te je prepreka razvitku poduzetništva i gospodarstva općenito. Jasno je da će smanjenje korupcije u zemlji pozitivno utjecati na financijski rezultat društava za osiguranje koja u njoj posluju.

H₁₀: Indeks jednostavnosti poslovanja utječe na profitabilnost društva za osiguranje.

Prema rezultatima provedenog istraživanja indeks jednostavnosti poslovanja nema statistički značajan utjecaj na profitabilnost društava za osiguranje te se deseta hipoteza odbacuje.

5. ZAKLJUČAK

Društva za osiguranje kao jedan od važnijih sudionika suvremenog financijskog sustava imaju značajnu ulogu u funkcioniranju i razvitku gospodarstva svake zemlje. Usluge koje pružaju jednako su bitne i fizičkim i pravnim osobama jer im omogućuju sigurniji život i poslovanje, odnosno društva za osiguranje preuzimaju osigurljive rizike po određenoj cijeni.

Glavni cilj ovoga rada je bio utvrditi koji interni i eksterni čimbenici utječu na profitabilnost društava za osiguranje na području Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije, Crne Gore i Makedonije u periodu od 2010. do 2015. godine. Kao zavisna varijabla korišten je povrat na kapital. Na temelju podataka iz različitih izvora izračunate su brojne varijable, ali zbog statističkih ograničenja, određene varijable su morale biti ispuštene iz razmatranja. U analizi je korišten dinamični panel model uz primjenu Arellano - Bond procjenitelja u dva koraka.

Postavljeno je deset istraživačkih hipoteza koje je testiranjem trebalo potvrditi ili odbaciti. Prva hipoteza koja kaže da postoji statistički značajna veza između rasta potražnje za osiguranjem i profitabilnosti društava za osiguranje je potvrđena jer dotična varijabla ima pozitivan, statistički značajan utjecaj na profitabilnost. Druga istraživačka hipoteza koja kaže da postoji statistički značajna veza između pokazatelja solventnosti i profitabilnosti društava za osiguranje je odbačena jer navedena varijabla nije bila statistički značajna.

Hipoteza o statistički značajnom utjecaju udjela premije osiguranja od automobilske odgovornosti u ukupnim premijama na profitabilnost društava za osiguranje je prihvaćena jer navedena varijabla ima negativan i statistički značajan utjecaj na profitabilnost. Jednako tako, koeficijent financijske stabilnosti društava za osiguranje ima negativan i statistički značajan utjecaj na profitabilnost te se prihvaća i četvrta hipoteza. Veličina društva za osiguranje mjerena imovinom društva nema statistički značajan utjecaj na profitabilnost društava za osiguranje te se odbacuje peta hipoteza.

Šesta hipoteza koja kaže da postoji statistički značajna veza između koncentracijskog omjera i profitabilnosti društava za osiguranje se odbacuje jer varijabla koncentracijski omjer nema statistički značajan utjecaj na profitabilnost društva mjerenu povratom na kapital. Iduće dvije hipoteze koje kažu da kamatne stope i inflacija statistički značajno utječe na profitabilnost

društva za osiguranje se prihvaćaju. Naime, obje varijable imaju negativan, statistički značajan utjecaj na profitabilnost društava za osiguranje.

Deveta istraživačka hipoteza koja pretpostavlja postojanje statistički značajne veze između indeksa percepcije korupcije i profitabilnosti društva za osiguranje se prihvaća. Prema rezultatima istraživanja varijabla indeks jednostavnosti poslovanja nema statistički značajan utjecaj na profitabilnost društava za osiguranje te se odbacuje posljednja hipoteza.

Rezultati ovog istraživanja mogu poslužiti kao osnova za daljnja istraživanja u ovom području. Naime, procijenjen model profitabilnosti može biti nadograđeni novim varijablama ili se mogu uključiti i druge zemlje u istraživanje.

LITERATURA

Knjige:

- Andrijašević S., Petranović V. (1999): Ekonomika osiguranja, Alfa, Zagreb
- Baltagi, B. H. (2005): Econometric analysis of panel data, John Willey and sons, third edition
- Bijelić M. (2002.): Osiguranje i reosiguranje, Tectus, Zagreb
- Ćurak M., Jakovčević D. (2007.): Osiguranje i rizici, RRiFplus, Zagreb
- Zelenika, R. (2000): Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela, Sveučilište u Rijeci, Rijeka

Znanstveni radovi, članci i studije:

- ANO (2016.): Izvještaj o stanju na tržištu osiguranja u Crnoj Gori za 2015. godinu
- AZOBIH (2016.): Statistika tržišta osiguranja u Bosni i Hercegovini
- Bikker J.A., Gorter, J., Tjalling, C. (2008): Performance of the Dutch non-life insurance industry: competition, efficiency and focus, Koopmans Research Institute, Utrecht School of Economics,
- Boadi K. E., Antwi S., Lartey C.V. (2013): Determinants of profitability of insurance firms in Ghana, International journal of business and social research (IJBSR), Vol 3, No. 3
- Cudiamat A., Siy S. J. (2017): Determinants of profitability in life insurance companies: Evidence from the Philippones, Essays in Economics and Business Studies
- Ćurak, M. , Pepur S. i Poposki K. (2011): Firm and Economic Factors and Performance : Croatian Composite Insurers, The Business Review, Cambridge
- Deković Ž. (2015): Nacionalna referentna kamatna stopa u hrvatskom bankarstvu, Zbornik radova Veleučilišta u Šibeniku
- Dorofiti C., Jakubik P. (2015): Insurance sector profitability and the macroeconomic environment

- Eling M., Luhnen, M. (2009): Efficiency in the international insurance industry: A cross-country comparison, Institute of insurance economics, Working papers on risk management and insurance No. 72
- HANFA: (2009.): Tržište osiguranja
- Hladika M., Marić M: (2014): Analiza investicijskog portfelja društava za osiguranje u Republici Hrvatskoj, Ekonomska misao i praksa, No 2
- HUO (2016.): Tržište osiguranja u Republici Hrvatskoj
- ISA (2016.): Annual report the insurance market in the Republic of Macedonia
- Ivić T. (2015): Utjecaj korupcije na gospodarstvo, završni rad, Fakultet ekonomije i turizma Pula
- Jakovčević D: (2015.): Osiguranje i rizici, nastavni materijali, Ekonomski fakultet Zagreb
- Kozak S.(2011): Determinants of profitability of non-life insurance companies in Poland during integration with european financial system, EJPAU, Vol 14, Issue 1
- Liebenberg, A. P., Sommer, D.W.(2008): Effects of corporate diversification: Evidence from the property liability insurance industry, The journal of risk and insurance, Vol.75, No.7
- Malik H. (2011): Determinants of insurance companies profitability: An analysis of sector of Pakistan, Academic research international, Vol 1, No 3
- Medved D., Kavčić S. (2012): An empirical study of efficiency in Croatia and Slovenia insurance market, Economic research, Vol 25 No.1
- Mudrić M. (2014): Osiguranje od automobilske odgovornosti, nastavni materijali, Pravni fakultet, Zagreb
- Nacionalno vijeće za konkurentnost (2014): Izvješće o globalnoj konkurentnosti 2014-2015: Pozicija Hrvatske
- Njegomir V., Stojić D., Marković D., (2011): Liberalisation, market concentration and performance in the non-life insurance industry of Ex-Yugoslavia, Ekonomska misao i praksa, br. 1
- Pavić I., Pervan, M. (2010): Effects of corporate diversification on its performance : The case of Croatian non-life insurance industry, Ekonomska misao i praksa, Vol 1
- Pervan M., Ćurak M., Marijanović I., (2012): Dinamic panel analysis of B&H insurance companies' profitability, 4th WSEAS World Multiconference on Applied Economics, Business and Development

- Pervan M., Ćurak M., Popovski K.,: How well insurance companies in Macedonia perform?, Recent researches in applied Economics and Management, br. 1
- Pervan, M. (2007): Industrijska koncentracija kao determinanta profitabilnosti hrvatskih poduzeća, doktorska disertacija, Ekonomski fakultet, Split
- Pervan, M. Pavić Kramarić, T., (2010) Determinants of Insurance Companies' Profitability In Croatia. The Business Review. Cambridge Vol. 16, br. 1
- Šantak Z. (2002): Značaj makroekonomske analize za ulaganja, Hrvatsko mirovinsko investicijsko društvo, broj 3
- Šarlija N. (2009): Financijska analiza, nastavni materijali, Ekonomski fakultet Osijek
- Škrabić Perić, B. (2015): Analiza panel podataka, nastavni materijali, Ekonomski fakultet Split

Zakoni i propisi:

- EUROPEAN PARLIAMENT (2001): The solvency margin system, Division for Economic, Monetary and Budgetary affairs
- Narodne novine (2010): Pravilnik o strukturi i sadržaju financijskih izvještaja društva za osiguranje, odnosno društva za reosiguranje, Narodne novine d.d., Zagreb, broj 140/05
- Narodne novine (2015): Zakon o osiguranju, Narodne novine d.d., Zagreb, broj 30

Internet izvori:

- <http://centarzaosiguranje.com/trziste-osiguranja/analiza-trzista-osiguranja/>
- <http://www.agramlife.hr/>
- <http://www.albsig.com.mk/>
- <http://www.ano.me/>
- <http://www.asa-osiguranje.ba/>
- <http://www.aso.mk/>
- <http://www.aurosiguranje.com/>
- <http://www.bhas.ba/>

- <http://www.bnpparibascardif.hr/>
- <http://www.bosna-sunce.ba/>
- <http://www.brckogas.net/>
- <http://www.camelija-osiguranje.com/>
- <http://www.crosig.ba/>
- <http://www.crosig.hr/hr/>
- <http://www.crosig.mk/>
- <http://www.czo.hr/>
- <http://www.doingbusiness.org/>
- <http://www.drina-osiguranje.com/>
- <http://www.dunav.ba/>
- <http://www.dzs.hr/>
- <http://www.ekof.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2014/10/Mehanizam-transmisije-monetarne-politike.docx>
- <http://www.ekonomskirjecnik.com/definicije/inflacija.html>
- <http://www.erste-osiguranje.hr/>
- <http://www.euroherc.ba/>
- <http://www.euroherc.hr/>
- <http://www.eurolink.com.mk/>
- <http://www.focus-economics.com/>
- <http://www.general.hr/>
- <http://www.grawe.at/de/index.htm>
- <http://www.grawe.hr/hr/index.htm>
- <http://www.heritage.org/>
- <http://www.hok-osiguranje.hr/>
- <http://www.huo.hr/>
- <http://www.insig.com.mk/>
- <http://www.insurancepolicy.com.mk/>
- <http://www.jadransko.hr/>
- <http://www.krajinaosiguranje.ba/>
- <http://www.merkur.ba/>
- <http://www.merkur.hr/>

- <http://www.mikrofinosiguranje.com/>
- <http://www.nados.ba/>
- <http://www.neskovicosiguranje.com/>
- <http://www.osiguranjegarant.com/>
- <http://www.poslovni.hr/leksikon/likvidnost-1443>
- <http://www.sarajevoosiguranje.ba/>
- <http://www.sec.gov.rs/>
- <http://www.sgosiguranje.hr/>
- <http://www.tradingeconomics.com>
- <http://www.transparency.org/>
- <http://www.triglav.ba/>
- <http://www.triglav.hr/>
- <http://www.triglav.mk/mk/>
- <http://www.uniqua.mk/home/>
- <http://www.vgt.ba/>
- <http://www.winner.mk/>
- <http://www.worldbank.org/>
- <http://www.wuestenrot-osiguranje.hr/>
- <http://www.zovkoosiguranje.com/>
- <https://ergo-osiguranje.hr/>
- <https://www.allianz.hr/#Health>
- <https://www.izvorosiguranje.hr/>
- <https://www.nbs.rs/>
- <https://www.uniqua.ba/>
- <https://www.uniqua.hr/>
- <https://www.wiener.hr/>
- www.hanfa.hr

POPIS TABLICA, SLIKA I GRAFIKONA

POPIS TABLICA:

Tablica 1: Udjeli imovine financijskih posrednika u ukupnoj imovini financijskih posrednika na kraju 2015. godine	18
Tablica 2: Ključni pokazatelji poslovanja društava za osiguranje u Hrvatskoj	19
Tablica 3: Pokazatelji preuzimanja rizika društava za osiguranje u Hrvatskoj.....	20
Tablica 4: Udjeli imovine financijskih posrednika u ukupnoj imovini financijskih posrednika na kraju 2015. godine	22
Tablica 5: Usporedba iznosa premije osiguranja za određene europske zemlje te Bosnu i Hercegovinu na kraju 2015. godine	23
Tablica 6: Ključni pokazatelji poslovanja društava za osiguranje u Bosni i Hercegovini	24
Tablica 7: Učešće premije osiguranja u BDP-u u Srbiji i EU	26
Tablica 8: Ključni pokazatelji poslovanja društava za osiguranje u Srbiji	27
Tablica 9: Ključni pokazatelji poslovanja društava za osiguranje u Crnoj Gori.....	30
Tablica 10: Struktura bruto zaračunate premije osiguranja u Crnoj Gori	30
Tablica 11: Pokazatelji preuzimanja rizika društava za osiguranje u Crnoj Gori	32
Tablica 12: Ključni pokazatelji poslovanja društava za osiguranje u Makedoniji.....	34
Tablica 13: Pokazatelji preuzimanja rizika društava za osiguranje u Makedoniji	34
Tablica 14: Varijable korištene u analizi.....	52
Tablica 15: Deskriptivna statistika	53
Tablica 16: Korelacijska matrica.....	54
Tablica 17: Dinamička panel analiza determinanti profitabilnosti društava za osiguranje na području Jugoistočne Europe, 2010 -2015	55

POPIS SLIKA:

Slika 1: Funkcije osiguranja	11
Slika 2: Prikaz financijske intermedijacije društava za osiguranje	13
Slika 3: Kriteriji klasifikacije osiguranja.....	15
Slika 4: Sargan test	56
Slika 5: Test autokorelacije	56

POPIS GRAFIKONA:

Grafikon 1: Udio neživotnih i životnih osiguranja u ukupnoj zaračunatoj premiji, 2010-2015	19
Grafikon 2: Udio pojedine vrste osiguranja u ukupnoj premiji u 2015. godini	24
Grafikon 3: Ukupna premija osiguranja po stanovniku u € u 2015. godini	26
Grafikon 4: Udio pojedine vrste osiguranja u ukupnoj zaračunatoj bruto premiji u 2015. godini	27
Grafikon 5: Bruto premija osiguranja po stanovniku, 2008 - 2018 (u€).....	29
Grafikon 6: Udio pojedine vrste osiguranja u ukupnoj zaračunatoj bruto premiji osiguranja u 2015. godini.....	31
Grafikon 7: Struktura bruto zaračunate premije, 2014 - 2015	33

SAŽETAK

Ovaj rad se bavi istraživanjem determinanti koje utječu na profitabilnost društava za osiguranje na području Jugoistočne Europe od 2010. do 2015. godine. U istraživanje su bile uključene sljedeće zemlje: Hrvatska, Bosna i Hercegovina, Srbija, Crna Gora i Makedonija. Metodologija istraživanja bazirala se na primjeni dinamičke panel analize, a korištenjem Arellano - Bond procjenitelja procijenjene su determinante profitabilnosti industrije osiguranja u navedenim zemljama. Kao mjera profitabilnosti korišten je povrat na kapital. Prema rezultatima istraživanja, rast potražnje za osiguranjem ima pozitivan i statistički značajan utjecaj na profitabilnost. S druge strane, udio premija osiguranja od automobilske odgovornosti u ukupnim premijama društva te koeficijent financijske stabilnosti imaju negativan, statistički značajan utjecaj na profitabilnost društava na osiguranje. Interne varijable, pokazatelj solventnosti i veličina društva za osiguranje mjerena imovinom društva ne pokazuju statističku značajnost u objašnjavanju profitabilnosti društava za osiguranje. Varijabla koncentracijski omjer ne pokazuje statistički značajan utjecaj na profitabilnost društava za osiguranja u promatranim zemljama u promatranom razdoblju. Za razliku od prethodno navedene varijable, realne kamatne stope i inflacija imaju statistički značajan utjecaj na profitabilnost, s negativnim predznakom. Rezultati istraživanja su pokazali da varijabla indeks percepcije korupcije ima statistički značajan i pozitivan utjecaj na profitabilnost društava za osiguranje. Međutim, indeks jednostavnosti poslovanja nema statistički značajan utjecaj na profitabilnost društava za osiguranje u promatranim zemljama u navedenom razdoblju.

Ključne riječi: profitabilnost, društva za osiguranje, Jugoistočna Europa

SUMMARY

This paper analyses the determinants which can affect the profitability of insurance companies in South East Europe from 2010 to 2015. The research included the following countries: Croatia, Bosnia and Herzegovina, Serbia, Montenegro and Macedonia. The research methodology was based on the use of dynamic panel analysis, and using the Arellano-Bond appraiser estimated the determinants of profitability of insurance industry in these countries. As a measure of profitability it was used the return on equity. According to the results of the research, the underwriting risk has a positive and statistically significant impact on profitability. On the other hand, the share of automotive liability insurance premiums in the company's total premiums and the financial stability coefficient have a negative, statistically significant impact on the profitability of insurance companies. Internal variables, solvency margin and the size of the insurance companies measured by the company's assets do not show any statistical significance in explaining the profitability of insurance companies. The variable concentration ratio does not show a statistically significant impact on the profitability of insurance companies in the observed countries. Real interest rates and inflation have a statistically significant impact on profitability, with a negative sign. The results showed that transparency index has a statistically significant and positive impact on the profitability of insurance companies. However, the index ease of doing business does not have a statistically significant impact on the profitability of insurance companies in the observed countries.

Key words: profitability, insurance companies, Southeastern Europe